

Dr. Tóth Andrea Katalin*

AZ EURÓPAI SZERZŐI JOGI HARMONIZÁCIÓ ÉS A TERRITORIALITÁS KÉRDÉSE

A szerzői jog jogalkotási szintű európai harmonizációja annak bő 25 éves története ellenére manapság is fontos és egyre aktuálisabb téma. A szerzői alkotások mind világviszonylatban, mind pedig európai szinten jelentős részét képezik a nemzeti összterméknek,¹ az így képviselt gazdasági jelentőségük tehát kiemelt helyet biztosít a szerzői jognak az Európai Bizottság és a Parlament agendájában.

A jelen tanulmányban az uniós szerzői jogi harmonizáció történetének bemutatása során elsősorban annak bemutatására törekszünk, hogyan változott a harmonizáció céljáról és eszközeiről alkotott vélemény, valamint hogy milyen módon változtak az egyes prioritások, továbbá hogyan viszonyultak az európai döntéshozatali szervek a szerzői jog egyik alapvető jellegzetességéhez, a territorialitáshoz. A történeti áttekintés után a szerzői jogi harmonizáció megtestesülése, az Infosoc-irányelv érvényesülésének értékelése és a szerzői jogi reform keretében a közelmúltban született tanulmányok leíró ismertetése következik. A lehívásra hozzáférhetővé tett jog és a territorialitás kapcsolatának vizsgálata mellett ezeknek a tanulmányoknak a másik fő témája a kivételek és korlátozások rendszerének újragondolása. Végül bemutatjuk, hogy a tanulmányok megállapításai milyen módon és formában csatornázódtak be a döntéshozatali folyamatba, illetve, hogy a már régen megoldandó problémák mellett milyen új prioritásokat állított fel a Bizottság. A szerzői jogi tartalmak online hozhatóságáról szóló rendeletjavaslat bemutatása pedig jó alkalmat ad annak értékelésére, hogy az Európai Unió jelen pillanatban hogyan képzei el a territorialitásból is eredő, az egységes digitális piac kialakításának akadályait jelentő körülmények felszámolását.

I. A SZERZŐI JOGI HARMONIZÁCIÓ RÖVID TÖRTÉNETE

Az 1980-as éveket megelőzően a szerzői joghoz való európai hozzáállást alapvetően negatív megközelítés jellemezte. A közösségi jog a nemzeti szerzői jogi szabályozásokra csak korlátozottan volt hatással, elsősorban a verseny és az áruk szabad mozgásának biztosítása körében, így az általános diszkriminációtílalom volt a meghatározó. Ennek a szerzői jog kontextusában történő értelmezése alapján tehát az Európai Közösség tagállamai nem alkal-

* PhD-hallgató, ELTE ÁJK, Polgári Jogi Tanszék.

¹ 2013-ban a kulturális és kreatív iparágak globálisan 2250 milliárd dollárnyi bevételt és 29,5 millió munkahelyet generáltak, míg Európában ez az összeg 709 milliárd dollár (a teljes bevétel 32%-a) és 7,7 millió munkahely (az összes 26%-a) volt. Forrás: EY Cultural Times: The first global map of cultural and creative industries. 2015. december, p. 15–16: http://en.unesco.org/creativity/sites/creativity/files/cultural_times_the_first_global_map_of_cultural_and_creative_industries.pdf.

mazhattak hátrányos megkülönböztetést más tagállamok állampolgáraival szemben szerzői jogi szabályaikon keresztül,² a nemzeti rendelkezések alkalmazása pedig csak olyan mértékben hátráltathatta az áruk és szolgáltatások szabad áramlását, amennyire az a szellemi tulajdon-jog lényegi jellegének megőrzéséhez szükséges volt.³ A szerzői jog tekintetében ekkor a legmeghatározóbb a Berni Egyezményben megfogalmazott „nemzeti bánásmód” (national treatment principle)⁴ volt, ami alapvetően a szellemi tulajdon-jog territorialitásának „exportálását” tette lehetővé, és erre építette fel nemzetközi rendszerét.

Az 1980-as évek végétől kezdett formát ölteni a nemzeti jogokra már jelentősebb hatással bíró harmonizáció, ám ez a folyamat az elmúlt évtizedek során nem mutatott folyamatos, egyenletes képet. Nem került sor a szerzői jog alapvető kérdéseinek átfogó meghatározására,⁵ hanem a terület egyes részeit leginkább a szükség alapján vonták közösségi szabályozás alá. A holisztikus harmonizációs módszerrel szemben tehát a lépcsőzetes megközelítést választotta az európai jogalkotó, ami bár egyszerre kisebb mennyiségű, így jobban kezelhető mennyiségű jogalkotást jelent, nem képes egységes szabályozást alkotni a teljes szabályozási területet illetően. Emellett az is előfordulhat, hogy az egyes részterületek regulációja közötti időbeli különbségek miatt a korábbiaknak ellentmondó és inkoherens szabályok is születnek.⁶

A szerzői jog európai szintű harmonizációjának igénye konkrétan először az 1988-as zöld könyvben (Zöld könyv a szerzői jogról és a technológiai kihívásokról⁷) fogalmazódott meg. E dokumentum az európai szerzői jogi jogalkotási igényt olyan „alapvető érdekre” helyezte, mint a jogvédett áruk és szolgáltatások egységes közösségi piacának kialakítása, ezen a termékek és szolgáltatások közösségen belüli versenyképességének a javítása. Fontossá vált emellett a közösségen belül előállított szellemi termékek és befektetések védelme a nem tagállamok általi tisztességtelen kiaknázás ellen, valamint a hagyományosan territoriális szerzői jog versenyre gyakorolt korlátozó hatásának a csillapítása, különösen a technológiához közel álló területek, mint például a szoftverek és az ipari formatervezés terén.⁸ Ezzel fordulat állt be a szabályozási hozzáállás tekintetében: az eddigi negatív megközelítés mellett

² *Mireille van Echoud, P. Bernt Hugenholtz, Stef van Gompel, Lucie Guibault, Natali Helberger*: Harmonizing European Copyright Law – The Challenges of Better Lawmaking. Wolters Kluwer, 2009, p. 2.

³ Ebben az időszakban tehát elsősorban a Bíróság joggyakorlata jelentett útmutatást az Európai Közösséget létrehozó szerződés (EK-szerződés) 30. cikkének (az áruk és szolgáltatások szabad mozgásának biztosítása alól kivételt jelent a szellemi tulajdon-jog, ezen belül pedig a szerzői jog védelme) alkalmazása tekintetében az olyan döntéseken keresztül, mint a Warner Brothers (C-158/86), a Coditel I–II (Case 62/79 és Case 262/81) vagy a Deutsche Grammophon (Case 78/70).

⁴ Az irodalmi és művészeti művek védelméről szóló 1886. szeptember 9-i Berni Egyezmény 5. cikk (1) és (3) bekezdés.

⁵ *Tattay Levente*: A szellemi tulajdon-jogok fejlődéstörténete az Európai Unióban (1958–2010): <http://juris.oldportal.u-seged.hu/download.php?docID=30113> (látogatás napja: 2015. 11. 26.).

⁶ *Richard Arnold*: Harmonization by degrees. *Journal of Intellectual Property Law and Practice*, 3. évf. 9. sz., 2014, p. 781.

⁷ Zöld könyv a szerzői jogról és a technológiai kihívásokról (Green Paper on Copyright and the Challenge of Technology). COM (88) 172 final, Brussels, 7 Jun. 1988: [http://ec.europa.eu/green-papers/pdf/green_paper_copyright_and_challenge_of_thechnology_com_\(88\)_172_final.pdf](http://ec.europa.eu/green-papers/pdf/green_paper_copyright_and_challenge_of_thechnology_com_(88)_172_final.pdf) (látogatás napja: 2015. 11. 26.).

⁸ I. m. (7), 1.3. bekezdés.

(miszerint a nemzeti szerzői jogba való beavatkozás kizárólag a belső piac kialakításának érdekében történhet) egy pozitív szemlélet is megjelent, ami alapján a szerzői jog harmonizált szabályozására az európai alkotók kreatív munkájának védelme, valamint a teljes Európai Közösség fejlődése és versenyképességének növelése érdekében is szükség lett.⁹ A zöld könyvben foglaltak túlnyomó része az 1990-es évek folyamán irányelvekben öltött testet.¹⁰

Míg a '80-as évek végének szerzői jogi politikáját a belső piac kialakítása mellett a versenyképesség növelése motiválta, addig a '90-es évek közepétől egy új jelenség, az internet és a digitalizálódás került a figyelem és ezzel együtt az aggodalmak középpontjába. A szerzői jog a „globális információs társadalom” kontextusába került, és felmerült a szellemi tulajdon-védelem digitális környezethez történő igazításának szükségessége közösségi szinten.¹¹ Az 1995-ös Zöld könyv a szerzői és szomszédos jogokról az információs társadalomban¹² három problémát fogalmazott meg: először is, a nemzeti jogok közötti különbségeket úgy azonosította, mint az információalapú termékek és szolgáltatások szabad áramlásának korlátját. Emellett fontos kitézsként rögzítette a szerzői jogok megerősítését mint az európai kulturális örökség védelmének és a művészi alkotótevékenység stimulálásának legfőbb eszközét. Végül az európai gazdaság versenyképességének fontossága is megemlítésre került. Ebben a dokumentumban tehát a Bizottság már megfogalmazta a szerzői jog territorialitásának és az abból eredő szabályozási különbségeknek a kritikáját, azonban továbbra is erősen territorialitás-központú politikát folytatott.¹³ A zöld könyvben foglaltakat nyomon követő dokumentumban¹⁴ meghatározott kiemelt témák (többszörözési jog, nyilvánossághoz közvetítés joga, jogkezelési adatok, a technológiai védelmi eszközök jogi védelme és a terjesztési jog¹⁵) végül mind szabályozásra kerültek a 2001-es, az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról

⁹ *Eleonora Rosati*: Originality in EU Copyright: Full Harmonization through Case Law. Edward Elgar, 2013, p. 46.

¹⁰ Ezek az irányelvek: a számítógépi programok jogi védelméről szóló 91/250/EGK tanácsi irányelv (ezt később a Parlament és a Tanács a számítógépi programok jogi védelméről szóló 2009/24/EK irányelvé váltotta), a bérleti jogról és a haszonkölcsönzési jogról, valamint a szellemi tulajdon területén a szerzői joggal szomszédos bizonyos jogokról szóló 92/100/EGK tanácsi irányelv (amit a Parlament és a Tanács 2006/115/EK irányelvé váltott fel), a műholdas műsorsugárzásra és vezetékes továbbközvetítésre alkalmazandó egyes szerzői és szomszédos jogi szabályok összehangolásáról szóló 93/83/EGK tanácsi irányelv, a szerzői jog és egyes szomszédos jogok védelmi idejének összehangolásáról szóló 93/98/EGK tanácsi irányelv (amelyet a Parlament és a Tanács 2006/115/EK irányelvé váltott, amit pedig a 2011/77/EU irányelv módosított).

¹¹ *Van Echoud, Hugenholtz, van Grompel, Guibault, Helberger*: i. m. (2), p. 8.

¹² Green Paper on Copyright and Related Rights in the Information Society. COM (95) 382 final, Brussels, 19 Jul. 1995: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:51995DC0382&qid=1433318086120&from=EN> (látogatás napja: 2015. 11. 27.).

¹³ *Van Echoud, Hugenholtz, van Grompel, Guibault, Helberger*: i. m. (2), p. 8.

¹⁴ Follow-up to the Green Paper on Copyright and Related Rights in the Information Society. COM (96) 568 final, Brussels, 20 Nov. 1996: <http://merlin.obs.coe.int/iris/1997/1/article.en.html>.

¹⁵ I. m. (14), p. 9–20.

szóló irányelvben¹⁶ (a továbbiakban: Infosoc-irányelv). Ez a jogforrás próbálta meg először átfogóan és időtállóan szabályozni a szerzői jogot a digitalizáció és az információs társadalom kontextusában.

Az Infosoc-irányelv három fő területet vett szabályozása alá: a vagyoni jogok közül a többszörözési jogot, a lehívásra hozzáférhetővé tételt is magában foglaló nyilvánossághoz közvetítés jogát és a terjesztési jogot; az ezekre vonatkozó kivételeket és korlátozásokat; valamint a műszaki intézkedések és jogkezelési adatok védelmét. A kizárólagos jogok az erős védelem jegyében a lehető legszélesebb értelemben kerültek rögzítésre, így az egyensúly fenntartása érdekében a kivételek és korlátozások kimerítő listáját is szabályozta az európai jogalkotó. Ezeket azonban (egy, a járulékos vagy közbenső jellegű időleges többszörözési cselekményekre vonatkozó rendelkezés¹⁷ kivételével, amely kötelező) a tagállamok nem kötelesek az irányelvben megfogalmazottak alapján implementálni, az csak lehetőséget biztosít számukra a meghatározott kivételek és korlátozások bevezetésére. Mindazonáltal, mivel ezeknek a kivételeknek és korlátoknak a listája kimerítő jellegű, az irányelv értelmezése alapján az abban lefektetettektől eltérő kivételek nemzeti szintű bevezetése ellentétes lenne az uniós joganyaggal. A jogszabály preambulumban megfogalmazottak alapján a harmonizáció a műszaki kihívások által kiváltott egyes tagállami intézkedések jelentős eltérése és az ebből fakadó bizonytalanság miatt vált szükségessé, ez ugyanis korlátozhatja a belső piaci magasabb haszon elérését.¹⁸ Ugyanakkor azonban azt is rögzíti a preambulumban, hogy a belső piac működését hátrányosan nem befolyásoló eltérések megszüntetése vagy akadályozása nem szükséges¹⁹ – ezzel tehát egy alapvetően nem egységesítő megközelítésre utal, és elismeri a szerzői és szomszédos jogok olyan aspektusát, amely nincs befolyással az egységes piac működésére. Így tehát a jogalkotási cél nem a territorialitásból is fakadó különbségek felszámolása, hanem a minimumharmonizáció megvalósítása volt.

A 2004-es jogérvényesítési irányelv²⁰ említése az online közvetítő szolgáltatók felelősségének későbbi tárgyalása kapcsán szükséges. Bár az Infosoc-irányelv 8. cikk (3) bekezdése rendelkezik arról, hogy a jogosultak ideiglenes intézkedést kérhetnek az olyan közvetítő szolgáltatókkal szemben, amelyek szolgáltatásait harmadik személyek szerzői jog vagy szomszédos jogok megsértése céljából veszik igénybe, a jogérvényesítési irányelv ennél már tovább megy. A közvetítő szolgáltatókkal szemben ugyanis a „common law copyright” rendszerben ismert „contributory liability” intézményének csillapított változataként a jogsértésben közreműködésért is érvényesíthetik egyes igényeiket a jogosultak. Az ide-

¹⁶ Az Európai Parlament és a Tanács 2001/29/EK irányelve (2001. május 22.) az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32001L0029:HU:HTML>.

¹⁷ I. m. (16), 5. cikk (1) bekezdés.

¹⁸ I. m. (16), (6).

¹⁹ I. m. (16), (7).

²⁰ Az Európai Parlament és Tanács 2004/48/EK irányelve (2004. április 29.) a szellemi tulajdonjogok érvényesítéséről: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=URISERV%3A126057a>.

iglenes intézkedés²¹ (jogsértő magatartástól eltiltás, biztosítékadás – mindez pénzbírság kiszabásával is párhuzamosan) mellett a jogosultak a további jogsértéstől eltiltást,²² illetve tájékoztatást is kérhetnek a jogsértő szolgáltatások eredetéről és terjesztési hálózatáról.²³ Ezzel tehát alapvetően a közvetítő szolgáltatók is felelősségre vonhatóak lettek, a felelősség alól pedig az elektronikus kereskedelmi irányelvben rögzített feltételek fennállása esetén mentesülhetnek.

Az irányelvek elfogadása utáni időszakot így már a jóval visszafogottabb szerzői jogi hozzáállás jellemezte, tekintettel arra, hogy a további harmonizációt a döntéshozók szükségtelennek vélték,²⁴ és azt a következtetést vonták le, hogy a nemzeti jogszabályok további közelítése már nem eredményezne számottevő javulást a belső piac működésében.²⁵ Ez a tendencia uralkodott egészen a közelmúltig, amikor is újra a rivaldafénybe került a szerzői jog, ismét a digitális technológia keltette változások tükrében.

Hosszú idő elteltével a szerzői joggal foglalkozó újabb zöld könyv jelent meg, a Szerzői jog a tudásalapú gazdaságban²⁶ című 2008-as dokumentum azonban a korábbiakhoz képest jelentősen gyengébbre sikeredett mind célkitűzéseit, mind pedig azok megvalósításának tartalmi részét tekintve. A mindössze 20 oldalas dokumentum első része az Infosoc-irányelvben és az adatbázis-irányelvben²⁷ megfogalmazott kivételekkel és korlátozásokkal foglalkozik, míg második felének a középpontjában kifejezetten az ismeretterjesztés körében releváns kivételek²⁸ és azoknak az esetleges digitális terjesztési környezethez igazítása áll, tekintettel arra, hogy a tudás és innováció közösségen belüli szabad mozgását a Bizottság korábban az „ötödik szabadságnak” minősítette.²⁹ Bár ez a dokumentum végül nem vezetett jogszabályalkotáshoz, az egyik kapcsolódó dokumentumot mindenképp érdemes megemlíteni.

²¹ I. m. (20), 9. cikk (1) a) pont.

²² I. m. (20), 11. cikk.

²³ I. m. (20), 8. cikk (1) d) pont.

²⁴ A 2010-es Monti-jelentés (*Mario Monti: A new strategy for the single market at the service of Europe's economy and society. Report to the President of the European Commission José Manuel Barroso, 9 May 2010: http://ec.europa.eu/internal_market/strategy/docs/monti_report_final_10_05_2010_en.pdf*) megfogalmazta azt a három kihívást, amivel az egységes piacnak szembe kell néznie. Ezek az európai piaci integráció társadalmi és politikai támogatottságának erodálódása, a hatékony és fenntartható egységes piac egyes elemeinek fejlődésére fordított figyelem egyenlensége, valamint az a felfogás, hogy az egységes piac már megvalósult, és mint politikai célkitűzés elvesztette prioritását. A jelentés visszahelyezte az egységes belső piacot az uniós döntéshozatal centrumába egy új stratégia keretében.

²⁵ Rosati: i. m. (9), p. 47.

²⁶ Zöld könyv. Szerzői jog a tudásalapú gazdaságban. Brüsszel 2008.6.17. COM (2008) 466 végleges. Elérhető: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52008DC0466&from=EN> (látogatás napja: 2015. 12. 02.).

²⁷ Az Európai Parlament és Tanács 96/9/EK irányelve (1996.március 11.) az adatbázisok jogi védelméről: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A31996L0009>.

²⁸ Ezek a könyvtárak és archívumok javára biztosított kivételek, a művek oktatási és kutatási célú terjesztését lehetővé tévő kivételek, a fogyatékos személyek javára biztosított kivételek és a felhasználók által létrehozott tartalom esetében biztosított esetleges kivétel.

²⁹ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottágának, „Egységes piac a 21. századi Európa számára”, Brüsszel, 2007.11.20. COM (2007) 724 végleges, 2.3.pont.

A két főigazgatóság által 2009-ben közzétett konzultációs dokumentum³⁰ azt tűzte ki céljaként, hogy nyílt vitát indítson az európai kreatív piac érintett szereplői között a szerzői tartalmak dematerializálódása okán esetlegesen szükségessé vált új üzleti modellek, ipari ösztönzők és innovatív megoldások terén. Az ebből leszűrött következtetések pedig a Bizottság jogalkotó programjának kiindulási pontját képezték volna.³¹ Ez a dokumentum említi meg azt a később is visszatérő témát, miszerint az egységesebb engedélyezési gyakorlat érdekében szükséges lenne az uniós harmonizációt olyan szintre emelni, amely lehetővé tenné egy egységes „európai szerzői jog” megalkotását, aminek a legnagyobb előnye a közvetlen online engedélyezés lenne. Ez egyben csökkentené a tranzakciós és licenclési költségeket, valamint kiküszöbölné a territorialitást, és helyreállítaná azt a félrebillent egyensúlyt, amit az okozott, hogy a harmonizációs direktívákban a kizárólagos jogok kötelezően, míg a kivételek csak választhatóan szerepelnek. Megemlíti még, hogy egy gyengébb megközelítést jelentene, ha nem kizárólag „European copyright title” létezne, hanem párhuzamosan működnenek továbbra is az egyes tagállamok szerzői jogai. A dokumentum ezt a magas szintű egységesítést az EUMSZ 118. cikke³² alapján rendelettel vizionálja megvalósítani, ami közvetlen beavatkozást jelentene a tagállami szerzői jogi szabályozási rendszerekbe. Ez a megközelítés tehát már jelentősen eltér az Infosoc-irányelvben foglalt célkitűzéstől: amíg ott a belső piac létrehozását nem befolyásoló aspektusok tekintetében a nemzeti szabályozás tiszteletben tartását írta elő az irányelv, addig a konzultációs dokumentum már a teljes harmonizációt, gyakorlatilag a szerzői jogok egységesítését a digitális belső piac megvalósításához alapvető szükségyszerűségnek tekinti. A dokumentum másik fontos javaslata az alternatív díjazási formák bevezetésére vonatkozik: ennek alapján az internetszolgáltatóknak (ISP, Internet Service Provider) díjat kellene fizetniük a szerzői művek ügyfeleik általi tömeges másolása és terjesztése után.³³ Amint az az alábbiakban látható lesz, ez a két téma a mai napig szerepel a Bizottság szerzői jogi palettáján.

Egységes európai szerzői jogi oltalom?

Az egységes szerzői jog ötlete 2010-ben egészen egy egységes európai szerzői jogi kódex, a European Copyright Code³⁴ megfogalmazásához vezetett. Ezt a dokumentumot az akadémikusokból álló Wittem-csoport készítette el annak okán, hogy az európai szerzői jogi sza-

³⁰ Reflection Document of DG INFSO and DG MARKT on Creative Content in a European digital single market: challenges for the future, 2009. október 22. Elérhető: http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/docs/2009/content_online/reflection_paper%20web_en.pdf (látogatás napja: 2015. 12. 05.).

³¹ I. m. (30), p. 3.

³² EUMSZ 118. cikk: A belső piac létrehozása, illetve működése keretében az Európai Parlament és a Tanács rendes jogalkotási eljárás keretében intézkedéseket fogad el a szellemi tulajdon-jogok Unión belüli egységes oltalmát biztosító európai oltalmi jogcímelek létrehozására, valamint egy uniós szintű központi engedélyezési, koordinációs és ellenőrzési rendszer megteremtésére.

³³ I. m. (30), p. 19.

³⁴ <http://www.copyrightcode.eu> (látogatás napja: 2015. 12. 09.).

bályozást nehezen átláthatónak és következetlennek találták, aminek orvoslása érdekében a jogászprofesszorok kodifikációba történő magasabb szintű bevonását tartották indokoltnak. Ennek alapján véleményük szerint egy, akadémikusok és professzorok által szerkesztett mintakódex megfelelő alapul szolgálhatna a szerzői jog jövőbeli harmonizációjához vagy akár egységesítéséhez.

A szerkesztőbizottság maga is elismerte, hogy nem foglalnak állást annak a tekintetében, hogy egy ilyesfajta egységesítés kívánatos lenne-e, illetve hogy a kódex nem tekinthető átfogó, mindenre kiterjedő műnek. A tervezetből ugyanis olyan szabályozási területek hiányoznak, mint a szomszédos jogok és a követőjog (*droit de suite*), a szerződések joga, a hasznokölcsönzési jog, a technológiai intézkedések jogi védelme, az adatbázisok, illetve a jogsértés jogkövetkezményei. A javaslat ugyanakkor helyenként eltér az eddigi *acquis*-tól, így az az uniós joganyag összefoglalásának sem tekinthető.

Hasonló gondolat jelent meg a 2011-es, az audiovizuális művek európai terjesztéséről szóló zöld könyvben³⁵ is: itt azonban a szerzői jogi kódexet a már hatályban lévő uniós irányelvek rekodifikációjára és megerősítésére, tisztázására, valamint az esetleges magasabb szintű harmonizáció szükségességének vizsgálatára szánták. Ez a megközelítés tehát eltér a Wittem-csoport mintakódexétől, ami az *acquis*-ban foglaltakat meghaladó rendelkezéseket is tartalmaz.³⁶ A zöld könyv a továbbiakban az egységes szerzői jogi oltalom bevezetésének a lehetőségét is felveti, ami önkéntes alapon választható lenne a tagállami oltalom érintetlenül hagyása mellett. A nyilvántartásba vétel után a művek az egész unió területén érvényes oltalomban részesülnének. A zöld könyv természetesen nem részletezi, hogy mennyire lenne egyáltalán hatékony egy önkéntes rendszer, amikor a Berni Unió keresztül jelenleg is a teljes Európai Unió területén érvényes szerzői jogi védelemben részesülnék a művek. Az egységes oltalom ötletét gyakorlatilag egészében átvette a szintén 2011-es, a szellemi tulajdon-jogok egységes piacáról és az egységes európai stratégiáról szóló közlemény is.³⁷

Ez a kezdeményezés is jól mutatja, hogy az európai szerzői jog távoli jövőjét egyre inkább az egységesítés gondolata és a territorialitásból eredő tagállami különbségek teljes felszámolásának ötlete határozza meg. A jogi szakirodalom vegyesen áll hozzá a témához. Míg konszenzus mutatkozik annak tekintetében, hogy a Wittem-kódexhez hasonló törekvések már

³⁵ Zöld könyv az audiovizuális művek európai uniós online terjesztéséről: a digitális egységes piac lehetőségei és kihívásai, Brüsszel, 2011.07.13. COM (2011) 427 végleges, p. 14: http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/docs/2011/audiovisual/green_paper_COM2011_427_hu.pdf (látogatás napja: 2015. 12. 10.).

³⁶ Eltérő szabályozást vezetne be a szerzői jogi kódex például a 4. fejezetben tárgyalt kizárólagos jogok szűkítésével vagy az 5. fejezetben taglalt kivételekkel.

³⁷ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: A Single Market for Intellectual Property Rights. Boosting creativity and innovation to provide economic growth, high quality jobs and first class products and services in Europe. Brussels, 24.5.2011, COM (2011) 287 final: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/ipr_strategy/COM_2011_287_en.pdf (látogatás napja: 2015. 12. 10.) p. 11.

csupán abból az okból is figyelmet és elemzést érdemelnek, hogy a szerzői jogi doktrína két merőben eltérő hagyományát, a kontinentális jogi és a common law-megközelítést igyekeznek konszenzusra hozni, az ilyen tervek megvalósíthatóságának és időszerűségének kérdésében eltérő véleményeket vallanak a különböző szerzők. Az egyik nézet szerint ezeket a törekvéseket ebben a formában jelenleg félre kell tenni, és inkább az égetőbb problémákra (pl. az online elkövetett tömeges szerzői jogi jogsértések által kibillentett egyensúly helyreállítása) kell koncentrálni a jogi rendelkezések és technológiai intézkedések további harmonizációja formájában.³⁸ Egy másik nézet kritikájának középpontjában az áll, hogy míg az egységesítésre vonatkozó tervek az európai alapelvek közül leginkább a verseny, az információ és a kommunikáció szabadságára hivatkoznak, addig az EU alapjogi chartájának 17. cikkében³⁹ megfogalmazott tulajdonhoz való jogra nem történik utalás a szerzői jog tulajdoni jellege ellenére.⁴⁰ A teljes, harmonizált kodifikáció csak a szerzői jog néhány területén lenne lehetséges, tekintettel a fentebb említett két szerzői jogi tradíció különbözőségére (elsősorban a szerzőség és a személyhez fűződő jogok területén), illetve az egységesítés csak bizonyos alapvető problémákra terjedhetne ki. Az ennél szélesebb körű, esetleg teljes harmonizáció ugyanis valószínűleg (politikai okokból kifolyólag is) kudarcba fulladna. Mindazonáltal a kodifikáció jelentős eszköz lehetne a már létező és harmonizált uniós normák egyértelművé tételében és megerősítésében.⁴¹ Egy, az előbbiekkal ellentétes vélemény alapján azonban az európai szerzői jog mindennemű problémájára egyetlen megoldás lehetséges mind formai, mind pedig tartalmi szempontból: a nemzeti szerzői jogi rezsimeket teljes egészében felváltó, rendeleti formában történő egységes szabályozás.⁴² E szerint a nézet szerint az irányelvek útján megvalósított további harmonizáció lassú és költséges folyamat, ami töredezetté teszi az európai szerzői jogi rendszert.⁴³

³⁸ *Ficsor Mihály*: The hurried idea of a „European Copyright Code” in the light of the EU’s (desirable) cultural and copyright policy, p. 33: http://www.copyrightseesaw.net/archive/?sw_10_item=41 (látogatás napja: 2015. 11. 19.).

³⁹ Az Európai Unió Alapjogi Chartája (2012/C 326/02) 17. Cikk: A tulajdonhoz való jog (1) Mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogszerűen szerzett tulajdonát birtokolja, használja, azzal rendelkezzen, és azt örökül hagyja. Tulajdonától senkit sem lehet megfosztani, kivéve, ha ez közérdekből, a törvényben meghatározott esetekben és feltételekkel, valamint az ezáltal elszenvedett veszteségekért kellő időben fizetett méltányos összegű kártalanítás mellett történik. A tulajdon használatát, az általános érdek által szükségessé tett mértékben, törvénnyel lehet szabályozni. (2) A szellemi tulajdon védelmet élvez.

⁴⁰ *Jane Ginsburg*: „European Copyright Code” – Back to first principles. Columbia Public Law Research Paper No. 11–261 (2011): http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1747148 (látogatás napja: 2015. 11. 19.).

⁴¹ *Tatjana-Eleni Synodinou*: Copyright law: an ancient history, a contemporary challenge. In: *Andrej Savin, Jan Trzaskowski* (szerk.): Research Handbook on EU Internet Law (2014) p. 101–102.

⁴² *Trevor Cook, Estelle Derclaye*: An EU Copyright Code: what and how, if ever? Intellectual Property Quarterly, 3 (2011) p. 269.

⁴³ *Cook, Derclaye*: i. m. (42), p. 264.

Licences for Europe – a piaci alapú megközelítés

Érdemes még megemlíteni a 2012-ben indult, Licences for Europe⁴⁴ elnevezésű kezdeményezést, ami kifejezetten azért jött létre, hogy az online tartalomszolgáltatás fejlődését segítse elő, elsősorban piaci alapú megoldások formájában, azonban nem kizárva egy jövőbeli szakpolitikai fellépést. Az érdekelt felek (jogosultak, tartalomszolgáltatók, illetve a végfelhasználók) közötti párbeszéd során célozta meg négy területen az azokat érintő problémák és szükséges intézkedések megfogalmazását. Ezek a területek a határon átnyúló hozzáférés és a szolgáltatások hordozhatósága; a felhasználók által létrehozott tartalom és a védett tartalmak kifelhasználók számára történő engedélyezése; az audiovizuális ágazat és a kulturális örökség intézményei; valamint a szöveg- és adatbányászat.⁴⁵ Az ezeken a területeken tapasztalható piaci töredezettséget elsődlegesen piaci alapon, de uniós segítséggel képzelte el rendezni a Bizottság. Amint a későbbiekben látható lesz, az online hordozhatóság kérdésében ezt már nem találta elegendőnek, és a központi beavatkozás mellett döntött.

A fentebbiekben láthattuk tehát, hogy nagy vonalakban hogyan és milyen változó irányok és prioritások mentén alakult a szerzői jogi harmonizáció a 2010-es évek elejéig. Azonban a közelmúlt és a jelen történései ismét aktuális témává tették az európai szerzői jogi jogalkotás és az előtte álló különféle lehetőségek tanulmányozását.

II. AZ INFOSOC-IRÁNYELV FELÜLVIZSGÁLATA ÉS AZ ERRE IRÁNYULÓ 2013–2014-ES TANULMÁNYOK

Annak érdekében, hogy egy területen konzekvens szabályrendszert lehessen létrehozni, fontos az elérni kívánt fő cél és a szabályozási szükséglet meghatározása. A Bizottság 2012-es közleménye⁴⁶ alapján egyértelműen a digitális egységes piac megvalósítását tekinti a gazdasági fejlődés és a teljes európai integráció, valamint az „analóg” egységes piac létrehozásának alapvető feltételeként. Ennek pedig elsődleges akadályaként az európai tagállamok jogi és gyakorlati különbözőségeit és az interoperabilitás hiányát azonosította⁴⁷ (mindemelletl elégé ambíciózusan a teljes digitális egységes piac komplett megvalósítását 2015-re tűzte ki). Ez a közlemény összességében a szellemi tulajdon-jogokra vonatkozóan az európai IPR-stratégia megvalósítását és az Infosoc-irányelv felülvizsgálatát tűzte ki célul.

Ennek a célkitűzésnek az alapján 2013–2014-ben több tanulmány is napvilágot látott, amelyek az Infosoc-irányelv megvalósulási értékelésének keretein belül elsősorban a kivételek és korlátozások, a territorialitás és a lehívásra hozzáférhetővé tétel jogával foglalkoznak.

⁴⁴ <http://ec.europa.eu/licences-for-europe-dialogue/>.

⁴⁵ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52012DC0789&from=EN>.

⁴⁶ Commission Communication to the European Parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, A coherent framework for building trust in the Digital Single Market for e-commerce and online services, Brussels, 11.1.2012. COM(2011) 942 final.

⁴⁷ I. m. (46), p. 1–2.

Az alábbiakban ezeknek a tanulmányoknak a megállapításait vizsgáljuk, két kategóriába sorolva, a két legfontosabb és vizsgált problémakör alapján. Először a lehívásra hozzáférhetővé tétel joga és a territorialitás témájával foglalkozó, majd pedig a kivételek és korlátozások esetleges reformjának szükségességét vizsgáló tanulmány megállapításait foglaljuk össze röviden.

1. A lehívásra hozzáférhetővé tétel, a többszörözés és a territorialitás problémái

a) Az Infosoc-irányelv alkalmazásáról szóló tanulmány

2013 decemberében jelentős tanulmány jelent meg az Infosoc-irányelv implementációjáról és arról, hogy az mennyiben felel meg a digitális piacok időközben megváltozott technológiai és gazdasági realitásainak, valamint hogy mely területeken és milyen mértékben szükséges a szerzői jog további európai harmonizációja annak érdekében, hogy az Unió a lehető legjobban tudja kamatoztatni a digitális egységes piac nyújtotta előnyöket.⁴⁸ A tanulmány nem vállalkozott az irányelv teljes revíziójára, hanem kiemelt témákkal foglalkozott mélyebben. Az első rész a lehívásra hozzáférhetővé tétel jogáról, annak territorialitáshoz fűződő viszonyáról és a belső piac működésére gyakorolt hatásairól szól. A második rész a szerzői jogi kivételek és korlátozások digitális környezetben történő alkalmazásának újra-gondolását tartalmazza.

i) A lehívásra hozzáférhetővé tétel joga és a digitális belső piac

A tanulmány a teljes szerzői jog territorialitásának vizsgálata helyett szűkebb körben, a lehívásra hozzáférhetővé tétel mint a nyilvánossághoz közvetítési jog⁴⁹ alkategóriájának területiségéből eredő gondokra koncentrált. Az ebből a jogosultságból eredő szerzői jogi problémák elsősorban abból adódnak, hogy a cselekmény maga összetett (a feltöltés/megosztás mellett a letöltés is jogilag releváns mozzanat lehet), azonban tartalma és kiterjedése egyetlen dokumentumban sincs pontosan megfogalmazva. Emellett ennek a jognak a territoriális terjedelme sem konkrétan meghatározott. A szerzői és szomszédos jogok territorialitása azt jelenti, hogy a jogok elismerése és kikényszerítése országonként (gyakran eltérően) történik. Ilyen értelemben tehát a lehívásra hozzáférhetővé tétel joga megtartotta

⁴⁸ Jean-Paul Triaille (szerk.): Study on the Application of Directive 2001/29/EC on Copyright and Related Rights in the Information Society (the „Infosoc Directive”) (2013): http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/studies/131216_study_en.pdf (látogatás napja: 2016. 01. 06.).

⁴⁹ I. m. (16), 3. cikk (1) bekezdés: A tagállamok a szerzők számára kizárólagos jogot biztosítanak műveik vezetőkes vagy vezetők nélküli nyilvánossághoz közvetítésének engedélyezésére, illetve megtiltására, beleértve az oly módon történő hozzáférhetővé tételt is, hogy a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatják meg.

területi jellegét, az ugyanis minden valószínűséggel releváns cselekménynek számít minden olyan országban, ahol a tartalom ezáltal hozzáférhetővé válik.⁵⁰ A felhasználási engedélyezés így országonként eltérő lehet, ami bonyolulttá és töredezetté teszi a folyamatot, és ez hátráltathatja az áruk és szolgáltatások szabad mozgását. A kérdés tehát a digitális érásban ezzel kapcsolatban az, hogy a lehívásra hozzáférhetővé tétel lokalizációját érintően fennálló helyzet elfogadható-e a belső piac működése szempontjából, vagy alternatív megoldásokra lenne szükség a helyes jogalkalmazáshoz.

A fennálló status quót, vagyis, hogy a lehívásra hozzáférhetővé tétel minden olyan országban releváns, ahol a nyilvánosságához közvetített tartalom elérhető, két lokalizálási alternatíva mellett értékelte a tanulmány: az egyik a műhold- és kábelirányelvből ismert „származási ország”, a másik pedig a célzott ország elve.

A származási ország szerinti minősítés alapja, hogy a jogilag releváns cselekedet a feltöltés, ami a szerzői mű nyilvános elérhetőségét eredményezi. Ilyen értelemben a származási ország lehet a tartalomnak helyet biztosító szerver elhelyezkedése, a feltöltő székhelye szerinti ország vagy maga a feltöltés megtörténtének a helye.⁵¹ Összességében elmondható, hogy ez a megközelítés bár segítséget nyújthat a jelenlegi helyzetben fennálló néhány nehézségre, egyúttal újabb problémákat is támaszthat.⁵² Míg a kollíziós szabályokat alapvetően nem érintené egy ilyen irányú változtatás, jogsértés esetén azonban az alkalmazandó jog a származási ország joga lenne, ezáltal pedig a jogsértő magatartása határozná meg, hogy melyik ország jogszabályait kell alkalmazni, így pedig a jogosult érdekei sérülhetnek.⁵³ Ami a szerzősége/jogosultságot illeti, arra vonatkozóan a tagállamok rendelkezései igen eltérőek: ez pedig olyan esetben jelenthet problémát, amikor több különböző, lehívásra hozzáférhetővé tételi cselekmény történik eltérő szerzősége vonatkozó szabályokkal rendelkező tagállamokban. Erre megoldást jelenthetne a szerzői/kezdeti jogosulti minőségre vonatkozó szabályok európai szintű harmonizálása (így a feltöltőnek jelentősen egyszerűbb dolga lenne az engedélyezéshez megtalálnia az eredeti jogosultat). Ez azonban nem változtat a tényen, hogy a kezdeti jogosult továbbra is engedélyezheti a továbbiakban a felhasználást, így a jogharmonizációból eredő világos helyzetet a szerződési gyakorlat továbbra is felülírhatja. Ezen túlmenően pedig itt is felmerül a „forumshopping” lehetősége.⁵⁴ A lehívásra hozzáférhetővé tétel több ponton is kapcsolódhat a többszörözés kizárólagos jogához mind a feltöltés, mind pedig a letöltés mozzanatánál. Ezek azonban nem elválaszthatatlan cselekmények, hanem mindkettő (a lehívásra hozzáférhetővé tétel és a többszörözés is) jogilag is különállóan releváns, így a lehívásra hozzáférhetővé tétel jogosultja nem feltétlenül egye-

⁵⁰ *Triaille*: i. m. (48), p. 23.

⁵¹ *Triaille*: i. m. (48), p. 132.

⁵² *Triaille*: i. m. (48), p. 22.

⁵³ *Triaille*: i. m. (48), p. 148–149.

⁵⁴ *Triaille*: i. m. (48), p. 160.

zik meg a többszörözési jogosulttal. A feltöltőnek pedig a tagállami szabályozástól függően nem csak a feltöltéshez, hanem a letöltéshez kapcsolódó többszörözéshez is engedélyt kell kérnie. Így tehát a lehívásra hozzáférhetővé tétel származási országra történő lokalizálása nem oldja meg a többszörözési joggal való, országonként eltérő kapcsolatából eredő komplikációkat.⁵⁵

A másik tárgyalt alternatíva alapján a lehívásra hozzáférhetővé tétel megítéléséhez a cselekménnyel kifejezetten célzott ország/országok joga lenne a meghatározó. Összességében elmondható, hogy ez a megközelítés sem oldaná meg a fennálló problémákat, viszont enyhíthetne azok hatásain.⁵⁶ Ami a kollíziós jogot illeti, a joghatóságra nem lenne hatással ez a megközelítés, míg az alkalmazandó jog tekintetében a kifejezetten célzott országok (nem tekinthető célzott országnak, ahol amúgy elérhető a tartalom, de annak lakossága a tartalom jellegzetességei vagy más, a Bíróság által megállapított körülmény okán nem számít célközönségnek) joga kumuláltan jöhet szóba. A szerzőséget illetően a tagállami jogszabályok harmonizációja itt is jelentős könnyebbséget jelenthetne a felhasználási szerződések megkötésénél, ugyanis több állambeli hozzáférhetővé tételnél ugyanannak a személynek az engedélyére lenne csak szükség.⁵⁷ Egyelőre nincs arra nézve jelentős bizonyíték, hogy a szerzőségi/jogosulti szabályok különbözősége kifejezett gyakorlati problémát jelentene. Mindemellett pedig csakúgy, mint a származási ország elvének alkalmazásánál, itt is felülírhatja a harmonizált rendelkezéseket a szerződési gyakorlat. A többszörözési joggal kapcsolatban pedig ugyanaz állapítható meg, mint a származási ország elvénel tárgyaltaknál – a két cselekmény önálló jogi relevanciájából és a technológiából adódó összetett kapcsolatukra a célország szerinti lokalizálás sem jelentene megoldást.⁵⁸

Mindemellett azonban nyomatékosan leszögezendő, hogy a lehívásra hozzáférhetővé tétel jogának módosítása csak kifejezett és világos iránymutatás útján történhet, ugyanis csak ennek fényében értékelhetőek teljesen az alternatívák és a hatékonyságuk. Emellett különös gondot kell fordítani arra is, hogy a lehívásra hozzáférhetővé tétel jelenleg a nyilvánossághoz közvetítés kizárólagos jogának kategóriájaként értékelendő, így minden olyan változtatást kerülni kell, amely e jogosultság jellegzetességeivel ellentétesnek minősülhet.⁵⁹ Ennek alapján tehát a tanulmány szerzői is elengedhetetlennek tartják, hogy egységes és egyértelműen tisztázott irányvonalak mentén történjen az irányelv esetleges módosítása.⁶⁰

⁵⁵ *Triaille*: i. m. (48), p. 16.

⁵⁶ *Triaille*: i. m. (48), p. 22.

⁵⁷ *Triaille*: i. m. (48), p. 174.

⁵⁸ *Triaille*: i. m. (48), p. 175.

⁵⁹ *Triaille*: i. m. (48), p. 178.

⁶⁰ A tanulmány 182–184. oldalán az első, lehívásra hozzáférhetővé tétellel foglalkozó rész konklúzióit összefoglaló táblázat vázlatosan tartalmazza, hogy mennyiben változtatna a jelenlegi helyzeten a lehívásra hozzáférhetővé tétel cselekményének a származási országra vagy a célországra történő lokalizálása.

ii) A szerzői jogi művek továbbközvetítése digitális hálózaton keresztül

Bár a vezetékes továbbközvetítés alapvetően a műhold- és kábelirányelvben⁶¹ került meghatározásra, azonban az ott megfogalmazott szabályok csak ennek a tevékenységnek a gyakorlását harmonizálják, és nem rendelkeznek a továbbközvetítés külön kizárólagos joggá minősítéséről.⁶² A továbbközvetítést⁶³ tehát az Infosoc-irányelv létezése óta annak nyilvánosságához közvetítési jogra vonatkozó rendelkezése keretében értelmezi a Bíróság azokban az esetekben, amikor engedélyköteles tevékenység fennállásáról kell állást foglalni,⁶⁴ ezért volt indokolt ennek a problémának az áttekintése is ebben, az Infosoc-irányelvről szóló tanulmányban.

A különféle digitális kommunikációs technológiák megjelenésével kérdésessé vált, hogy érdemes lenne-e az online módszerekkel történő továbbközvetítést is a vezetékes továbbközvetítés körébe vonni, és az erre vonatkozó szabályokat alkalmazni. Alapvetően arról van szó, hogy a műhold- és kábelirányelv technológiaspecifikusan határozta meg a vezetékes továbbközvetítést, így annak (az irányelv szövege alapján) csak a kábelen és mikrohullámos rendszeren keresztül történő közvetítés minősülhet. Ezen az alapon a digitális továbbközvetítés nem tartozik ebbe a körbe, így pedig a műhold- és kábelirányelv által a vezetékes továbbközvetítésre vonatkozó kötelező közös jogkezelés⁶⁵ sem alkalmazandó – ami valószínűleg jelentősen egyszerűbbé tenné az online felhasználási engedélyezést. Bár az Infosoc-irányelv elfogadása után, 2002-ben a Bizottság nem találta indokoltnak a vezetékes továbbközvetítés kötelező közös jogkezelési rezsimjének kiterjesztését a kábelen történő továbbközvetítéstől eltérő más közvetítési módra, a jelenlegi körülmények között azonban gazdasági tanulmányozás alá kellene vetni a kiterjesztés ötletét.⁶⁶

b) A lehívásra hozzáférhetővé tétel territorialitásának gazdasági elemzése

A 2014-es tanulmány⁶⁷ a lehívásra hozzáférhetővé tétel kizárólagos jogának és a területi engedélyezésnek a gazdasági szempontú vizsgálatára vállalkozott. Azt elemezte, hogy gazdaságilag indokolt lenne-e a status quo megváltoztatása és a kizárólagos jog területiális jellegének, valamint a területileg korlátozott engedélyezéseknek a kiküszöbölése a határon átvétel online hozzáférés biztosítása érdekében.

⁶¹ A Tanács 93/83/EGK irányelve (1993. szeptember 27.) a műholdas műsorsugárzásra és a vezetékes továbbközvetítésre alkalmazandó egyes szerzői és szomszédos jogi szabályok összehangolásáról: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX:31993L0083>.

⁶² I. m. (61), 9. cikk.

⁶³ I. m. (61), 1. cikk (3) bekezdés.

⁶⁴ *Triaille*: i. m. (48), p. 212.

⁶⁵ I. m. (61), 9. cikk (1) bekezdés.

⁶⁶ *Triaille*: i. m. (48), p. 233.

⁶⁷ *Gregor Langus, Damien Neven, Sophie Poukens: Economic Analysis of the Territoriality of the Making Available Right in the EU*: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/studies/1403_study1_en.pdf (látogatás napja: 2016. 01. 13.).

Fontos leszögezni, hogy a szerzői jogok területiális jellege nem az egyedüli meghatározó tényező a piaci fragmentáltságban – a jogosultak ugyanis privát, önös érdekek alapján döntenek engedélyeik területi hatályáról, függetlenül a lehívásra hozzáférhetővé tétel territorialitásától. Így tehát hiába küszöbölné is ki az európai jogalkotó a szerzői jog inherens területiségét, ha a piaci szereplők továbbra is szabadon „kiszerezhetőnek” a változtatások hatálya alól, és továbbra is korlátozhatnák az online hozzáférést monoterritoriális engedélyek alapján.⁶⁸

Ez a tanulmány az online zenei és audiovizuális piac engedélyezési gyakorlatát vette szemügyre közelebbről. A zenei szektor területén az országonkénti engedélyezés a legelterjedtebb, köszönhetően annak, hogy a nemzeti közös jogkezelő szervek központi szerepet játszanak az online zenefelhasználások engedélyezésében, ezek pedig szorosan kötődnek a tagállami szabályokhoz és adminisztrációhoz. Bár a jogok általában a producer kezében összpontosulnak, aki egyszemélyben dönthet a felhasználási engedélyek földrajzi hatályáról, az audiovizuális területen mégis elterjedtebb az országonkénti engedélyezés, mivel az a kifizetődőbb. A páneurópai engedélyezés tehát bár lehetőségként létezik, egyik szektor gyakorlatában sem tudott egyelőre gyökeret verni.⁶⁹

A lehívásra hozzáférhetővé tételi jog lokalizálásának és a területiális engedélyezés szabályozásának négy lehetséges opcióját három olyan mechanizmuson (vertikális megállapodások, árdiszkrimináció, tranzakciós költségek) keresztül értékeli a tanulmány, amelyek jelentős hatással lehetnek a társadalmi jólétre.⁷⁰ Az első jogalkotási opció a status quo-hoz (country of reception, vagyis a védett műhöz kapcsolódó jogok engedélyezésének kérdését minden olyan országban rendezni kell, ahol a mű hozzáférhető) képest az ún. „targeting” koncepciója, vagyis hogy a jogosultaknak megmarad a lehetőségük a területileg korlátozott engedélyek adására, és a jogokat az ilyen módon célzott országokban kell csak tisztázni.⁷¹ A másik három lehetőség a már korábban is ismertetett „country of origin”, vagyis származási ország elvéből indul ki a lehívásra hozzáférhetővé tétel jogának lokalizálását illetően. Míg a második opció esetében megmaradna az érdekeltek joga arra, hogy területiális engedélyeket adjanak (azonban lehetőség maradna a páneurópai körű engedélyezés olyan esetekben, amikor az ilyen hatékonyabban csökkentené a tranzakciós költségeket), a harmadik opciónál az engedélyező a felhasználási szerződésbe nem foglalhat földrajzi megkötéseket, míg a negyedik esetben pedig már az engedélyes online tartalomszolgáltatók sem alkalmazhatnak földrajzi korlátozásokat közvetlenül a végfelhasználókkal szemben.⁷²

⁶⁸ Langus, Neven, Poukens: i. m. (67), 4. bek. p. 1.

⁶⁹ Langus, Neven, Poukens: i. m. (67), 173. bek. p. 44.

⁷⁰ Langus, Neven, Poukens: i. m. (67), 177. bek. p. 45.

⁷¹ Langus, Neven, Poukens: i. m. (67), 407-412. bek. p. 105-107.

⁷² Langus, Neven, Poukens: i. m. (67), 413-415. bek. p. 107.

Ezeknek a módosítási opcióknak a háttérben a társadalmi jólét és a hatékonyság növelésének a célja áll: a kiindulási pont, hogy a territorialitás kiküszöbölésével növekedne a zenei és audiovizuális művek határokon átvétel, online felhasználása, ami nemcsak a végfelhasználóknak/fogyasztóknak jelentene előnyt (nagyobb lenne a külföldi művekhez való hozzáférhetőség), hanem a piac és ezzel a kereskedelem bővülése miatt a tartalmat exportáló szolgáltatók is nagyobb profitra tehetnének szert. A magas meg nem térülő költségekkel operáló online zenei és audiovizuális szektor pedig a piaci növekedésnek köszönhetően még több befektetést és termékinnovációt generálhat, ezzel is növelve a társadalmi jólétet.⁷³ Ez azonban a gyakorlatban jóval bonyolultabb helyzet, a territorialitás problémáit megszüntetni célzó fentebb említett intervenciók formák pedig amellet, hogy bizonyos tranzakciós költségeket kiküszöbölhetnek vagy csökkenthetnek, másokat ugyanakkor előidézhetnek.

Ami a vertikális megállapodásokat illeti, azoknak az európai piacon a kulturális és nyelvi eltérések adnak alapot: a különböző fogyasztási preferenciák alapján a jogosultak földrajzilag diverzifikálják az elosztást, ezzel elősegítve a művek hatékonyabb felhasználását. A területi megkötések korlátozása azonban a tranzakciós költségek csökkenésének előnye mellett azt meghaladó hatékonyságvesztést is okozhat. Emellett a területi korlátozásokat az egyes vállalatok más vertikális megállapodásokkal is helyettesíthetik (pl. nemlineáris árazás).⁷⁴ Az árdiszkrimináció pedig az olyan magas fix költségekkel és rövid élettartamú művekkel operáló ágazatokban, mint az online audiovizuális és zenei piac, fontos az új alkotásokba történő befektetések dinamikus ösztönzése érdekében.

Alapvetően tehát nyomós üzleti megfontolások állnak a területi engedélyezés gyakorlata mögött, az egyes javasolt módosítási opciók pedig az üzleti bizonytalanság növelésével a jelenleginél is magasabb tranzakciós költségeket eredményezhetnek. Éppen ezért kellő körültekintés és az egyes szektorokra vonatkozó specifikus vizsgálatok szükségesek egy, a területi engedélyezés korlátozására irányuló, európai szintű intézkedés megtétele előtt. Mindemellett a tanulmány azt az opciót tekinti a legalkalmasabbnak, amelyben a lehívásra hozzáférhetővé tétel jogának származási országra történő lokalizálása mellett teljes mértékben érintetlenül maradna a felek szerződési szabadsága, így ugyanis a tranzakciós költségek mérséklődése mellett az érdekeltek továbbra is szerződésben korlátozhatnák az engedélyek területi hatályát.⁷⁵

⁷³ Langus, Neven, Poukens: i. m. (67), 403. bek. p. 104.

⁷⁴ Langus, Neven, Poukens: i. m. (67), 481. bek. p. 119.

⁷⁵ Langus, Neven, Poukens: i. m. (67), 484. bek. p. 119.

c) *A lehívásra hozzáférhetővé tétel joga és annak viszonya a többszörözés jogához a határokon átvitelő digitális átvitel során*⁷⁶

A legutóbbi, 2014 decemberében megjelent, fenti című tanulmány a többszörözés és a nyilvánossághoz közvetítés kapcsolatát vizsgálta részletesen, megkülönböztetve a lehívásra hozzáférhetővé tétel során keletkező másolatokat a feltöltés és letöltés mozzanata alapján. Bár az Infosoc-irányelv nem rendezi a két, egymástól független és ezért kumulálható kizárólagos jog viszonyát, részletes vizsgálata szükséges annak, hogy a lehívásra hozzáférhetővé tétel során keletkező másolatok az Infosoc-irányelv 2. cikke alá tartoznak-e, illetve hogy lehet-e azokat kivételként kezelni az 5. cikk alapján. A tanulmány fő megállapításai tehát a korábbiakkal ellentétben nem a lehívásra hozzáférhetővé tétel, hanem a többszörözési jog lokalizálására vonatkoznak. Hiába ugyanis a hozzáférhetővé tétel cselekményének bizonyos helyhez kötése, ha a szorosan kapcsolódó többszörözés lokalizálására más szabályok alkalmazandóak. Ha pedig a cél a hozzáférhetővé tétel territorialitásából eredő következmények enyhítése, akkor a többszörözési jogot is az előzővel kompatibilis módon kell lokalizálni.⁷⁷ Hiába ugyanis az egységes szemlélet a lehívásra hozzáférhetővé tételnél, ha az ahhoz kapcsolódó többszörözések más tagállamokhoz is kapcsolhatók, és így ugyanúgy széttöredezetté és bonyolulttá tehetik az engedélyezési és szerződési folyamatot.

Ennek a problémának az első lehetséges megoldása a jogok tartalmának és fogalmának az éles elhatárolása, a kettő közötti átfedés megszüntetése. Ezek alapján a lehívásra hozzáférhetővé tétel jogába olvadna minden olyan többszörözési cselekmény, amely feltétlenül szükséges ahhoz, hogy az adott tartalom nyilvánosan elérhető legyen, a végfelhasználó pedig nem rendelkezik önálló kontrollal a tartalom felett. Ezzel szemben a többszörözési jog (a kivételek ellentétéként megfogalmazva) az olyan másolatokra terjedne ki, amelyek felett a végső felhasználó teljes irányítással rendelkezik, vagyis kedve szerint rendelkezik a tartalommal, a felhasználása nem függ más szereplőtől (pl. internetszolgáltató). Így tehát csak azok a jelentős időn keresztül „létező” példányok, tartós másolatok minősülnek egyáltalán másolatoknak, amelyek önálló gazdasági jelentőséggel is rendelkeznek. Ezen az oldalon azonban a többszörözési jog olvasztaná magába a lehívásra hozzáférhetővé tételt: amennyiben egy mű elérhetővé válik és azt le is töltik, ez így magában minősülne jogilag releváns cselekménynek. A kettő közötti állapot (tartós példány elérhetővé tétele, de letöltés még nem történt) a terjesztési jog olyan mértékű kiterjesztésével lehetne megoldható, hogy az az elérhetővé tételtől az első letöltéséig terjedő időben lenne alkalmazandó.⁷⁸ Így tehát ami az egyes, engedélyhez kötött cselekmények lokalizálását illeti, a „származási ország”

⁷⁶ Sari Depreeuw, Jean-Benoit Huben: Study on the making available right and its relationship with the reproduction right in cross-border digital transmissions: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/studies/141219-study_en.pdf (látogatás napja: 2016. 01. 19.).

⁷⁷ Depreeuw, Huben: i. m. (76), p. 76.

⁷⁸ Depreeuw, Huben: i. m. (76), p. 84–86.

és a „célzott országok” elve itt is alkalmazható, így egységes koncepció alkalmazása alapján egy védett tartalom megosztása és első letöltése (és az ebben a cselekményben foglalt valamennyi többszörözés) egységesen a származási vagy a célzott ország joga szerint kerül megítélésre.⁷⁹ Bár a megfelelő mértékű harmonizációval elkerülhető lenne az „ország-shopping”, itt is hasonló hátrányok mutatkozhatnak, mint a lehívásra hozzáférhetővé tétel lokalizálásánál, nevezetesen hogy a származási ország elvének az alkalmazása alááshatja a más tagállamokban történő kizárólagos felhasználási engedélyezést, így az összességében káros lenne az EU gazdasági helyzetére.

Egy másik lehetőség a jogosultak engedélyezési jogának olyan szintű megkötése, hogy vagyoni jogaikat csak egységes csomagban ruházhatnák át olyan módon, hogy egy bizonyos fajta felhasználáshoz szükséges összes jog az engedélyesre szálljon.⁸⁰ Ez azonban csak a kizárólagos jogok tartalmi fragmentálódására lehet megoldás, a territorialitás helyzetén nem változtat.

A tanulmány által felvázolt harmadik megoldási opció szintén a jogosultak szerződési szabadságát korlátozná, mégpedig a hozzáférhetővé tételt követő első letöltésre vonatkozó kényszerengedélyek formájában. Azonban ez a rendszer rendkívül bonyolult lenne, és rengeteg kérdést (megfelelő díjazás, külön hatóság létrehozása, csak bizonyos fajta művek esetén lehetne alkalmazni) és ennek okán egyelőre csak több problémát vetne fel, mint amennyit megoldana.⁸¹ A műhold- és kábelirányelvben alkalmazott kötelező közös jogkezelés pedig az online technológia vezetékös továbbkövetítéstől való nagyszintű eltérése miatt lenne problémás a tanulmány megállapításai szerint.

Végző lehetőségként a többszörözési jog területiális hatásának enyhítését szolgálandó, az arra vonatkozó kivételek (az időleges többszörözési cselekmények és a magáncélú másolás⁸²) újragondolását veti fel a tanulmány. Az egyetlen kötelező kivételt, az ideiglenes többszörözést olyan módon javasolja kiterjeszteni, hogy az a tartalmak lehívásra hozzáférhetővé tételéhez szükséges többszörözést is lefedje. A magáncélú másolást illetően a kivétel szélesebb körű harmonizációját és kötelezővé tételét javasolják a tanulmány szerzői, megjegyezve azt is, hogy a háromlépcsős teszt útját állhatja a kezdeményezésnek, ugyanis kérdéses lenne a művek rendes felhasználásának zavartalansága, ha amúgy díjfizetésre és engedélyezésre köteles tartalomszolgáltatók és közvetítők mentesülnének e kötelezettségük alól. Mindemelllett kétséges az is, hogy ez egyáltalán megfelelő megoldás lenne-e a területiség támasztotta problémákra.

Összességében a tanulmány megállapításai alapján egyik fentebb vázolt konstrukció sem oldja meg az összes felmerülő problémát, egyúttal pedig további, szektorspecifikus adatok

⁷⁹ Depreeuw, Huben: i. m. (76), p. 105.

⁸⁰ Depreeuw, Huben: i. m. (76).

⁸¹ Depreeuw, Huben: i. m. (76), p. 96.

⁸² I. m. (16), 5. cikk (1) bekezdés és 5. cikk (2)b) pont.

lennének szükségesek egy jogalkotási beavatkozást megelőzően annak megállapításához, hogy szektoronként eltérő vagy általános jogszabálmódosítás lenne a megfelelő.

2. Kivételek és korlátozások

a) Az Infosoc-irányelv alkalmazásáról szóló tanulmány

Miután a fentiekben már a lehívásra hozzáférhetővé tétellel kapcsolatban is szó esett a kivételekről, lássuk, hogy e témában milyen megállapításokkal tudnak szolgálni a Bizottság által rendelt tanulmányok. Az Infosoc-irányelv érvényesüléséről szóló tanulmány második részének középpontjában a kivételek és korlátozások irányelvben megállapított rendszere, illetve annak esetlegesen szükséges változtatásai állnak. A kérdéses területek négy csoportra oszthatók, ezek: a könyvtárakra, valamint az oktatási és kutatási tevékenységekre vonatkozó kivételek; a fogyatékkal élők számára biztosított kivételek; a felhasználók által létrehozott tartalom (UGC – user generated content) és a sajtószemlékre vonatkozó kivételek és korlátozások.

i) Könyvtárak, oktatási és kutatási tevékenység

A könyvtárak, archívumok, múzeumok és egyéb oktatási és kutatóintézmények részére hagyományosan kivételt biztosít a szerzői jog annak érdekében, hogy ezek az intézmények társadalmilag hasznos tevékenységüket el tudják látni. Ezeknek a kivételeknek a digitális művekre történő kiterjesztése azonban újabb komplikációkat jelenthet a jogosultak számára, az ingyen vagy csekély összeg fejében igénybe vehető szolgáltatások ugyanis a művek piaci felhasználásának a konkurenciáját jelenthetik.⁸³

Ezen a kategórián belül négy konkrét kivételt vizsgált a tanulmány az alábbi megállapításokkal.

A könyvtárak és múzeumok megőrzési és archiválási tevékenységére vonatkozóan jelenleg is létezik európai norma, azonban az eleve kizárja az e célból történő tömeges másolat-készítést. A tagállami szabályok pedig még ennél is korlátozóbbak lehetnek, ami csak részleges harmonizációt jelent ezen a területen. A tanulmány szerzőinek megállapítása alapján egy, a digitális körülményeknek megfelelő, a digitális többszörözés is kifejezetten magába foglaló és a „specific copies” megkötést fellazító kivétel önmagában nem lenne hátrányos a szerzői művek rendes felhasználására és a jogosultak érdekeire, amennyiben az nem fedi le a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tételt is.⁸⁴

Ami a könyvtári állományhoz csak a helyszínen hozzáférést biztosító kivételt illeti, az túl szűk és technológiailag elavult. A bővítés határai azonban vitatottak, a kérdés pedig az, hogy

⁸³ Depreeuw, Huben: i. m. (76), p. 401.

⁸⁴ Depreeuw, Huben: i. m. (76), p. 402.

milyen fajtájú és mértékű korlátozások lennének szükségesek: az intézményi korlátozás a „helyszín” fogalma alá vonná az adott intézmény tag- és fiókintézményeit, vagy, ami még ennél is szélesebb hozzáférést biztosítana, a személyi kör alapján (az intézmény tagja, hallgatói, munkatársai) történő konzultációs lehetőséget. A funkcionális korlátozás (vagyis hogy minden, a tanulás és kutatás céljából történő hozzáférés kivételt képezne) jelentené a kivétel legjelentősebb kiszélesítését, és mint ilyen, a rendes felhasználásra is hatással lehetne. Így ugyanis csak a felhasználás célját kellene valamilyen módon igazolnia a felhasználónak az ingyenes vagy rendkívül kedvezményes hozzáférés érdekében. Ez gyakorlatilag a lehívásra hozzáférhetővé tétel korlátlanságát eredményezné, ami jelenleg is általában felhasználási szerződések keretében engedélyezett. Természetesen nem kizárt, hogy a jövő technológiai vívmányai viszonylag térbeli és tárgybeli korlátozásoktól mentesen is lehetővé teszik majd a helyszínen (on-site) történő hozzáférést.⁸⁵

A digitális tartalmak, mint az e-könyvek, zenék és filmek online nyilvános kölcsönzésének lehetősége kulcsfontosságú lenne a könyvtáraknak mint a kultúra és a tudás közvetítőinek. Mindazonáltal szükséges volna olyan korlátozások bevezetése (pl. az egyszerre kölcsönző személyek számának korlátozása, határozott idejű kölcsönzés, hatásos műszaki intézkedések alkalmazása), amelyek „kiküszöbölnék” a digitalizáció nyújtotta egyes előnyöket, és hasonlatosabbá tennék az e-kölcsönzést a fizikai hordozók kölcsönzéséhez.⁸⁶

A tanulmány következtetései alapján az oktatás és kutatás szemléltetésére biztosított kivételt nem szükséges felülvizsgálni, az ugyanis a nyílt megfogalmazásának köszönhetően alkalmazható az e-learning és e-research tevékenységre is.⁸⁷ Azonban jelentősebb harmonizációra lenne szükség a tagállami jogszabályokat tekintve, jelenleg ugyanis nagyon változatos módon került átültetésre ez a kivétel, ami átláthatatlanságot eredményezhet nemzetközi együttműködéssel megvalósuló tanulmányi és kutatási tevékenységeknél.⁸⁸ Emellett megfontolásra érdemes lenne a kutatásra vonatkozó különálló kivétel megfogalmazása, az ugyanis az oktatástól igen eltérő felhasználásokat foglal magában (pl. a szöveg- és adatbányászatot).

A tanulmány azonban ezekkel a kivételekkel kapcsolatban arra is felhívja a figyelmet, hogy bár különböző alkalmazási területeket érintenek, jelentős az átfedés, különösen a kivétellel érintett kizárólagos jogokat illetően. Az Infosoc-irányelv kivételeinek tételes meghatározása és felsorolása pedig idejétműltnek minősülhet – érdemes lenne ezért más szemszögből, rugalmasabban megközelíteni a kivételek és korlátozások rendszerét. Ez nem feltétlenül az angolszász „fair use”-rendszer bevezetését jelentené, azonban a nem jogsértő felhasználások meghatározása történhetne azok céljának és néhány általános feltételnek a szabályozásával.⁸⁹ Arra viszont nem tér ki a tanulmány, hogy egy ilyen megoldás ugyanazt

⁸⁵ Depreeuw, Huben: i. m. (76), p. 320–321.

⁸⁶ Depreeuw, Huben: i. m. (76), p. 350.

⁸⁷ I. m. (16), 5. cikk (3)a).

⁸⁸ Depreeuw, Huben: i. m. (76), p. 368.

⁸⁹ Depreeuw, Huben: i. m. (76), p. 403.

a következetlenséget és eltéréseket eredményezné-e a tagállamok nemzeti jogszabályaiban, amelyek jelenleg is fennállnak. Egy ilyen rendszerhez ugyanis – a fair use-hoz hasonlóan – kiterjedt bírói gyakorlat lenne szükséges az általános fogalmak tartalmának körülhatárolására. Emellett a tanulmány szerzői kívánatosnak tartanák néhány alapvető európai érdekű kivétel (pl. az európai kulturális örökség megóvása, az európai kutatási közeg és oktatási belső piac kialakítása) kötelezővé tételét.

ii) A fogyatékkal élő személyek számára biztosított kivételek

Az e kivétel körüli megállapításokat csupán vázlatosan ismertetjük, itt ugyanis a (szűkebb) személyi kör adja a kivétel indokoltságát, így a többi kivételnél tett, a technológiai és piaci körülményekre tett megállapítások ennél is helytállóak. A tanulmány alapvetően az EU által már aláírt, de még nem hatályos WIPO Marrakesh-i Szerződésében⁹⁰ foglaltakat tekintené egy lehetséges megoldásnak, illetve az Infosoc-irányelv 5. cikkének (3)*b*) pontjának erőteljesebb tagállami harmonizációját a kivételek kötelezővé tételével, valamint a felhasználási jogok és a jogosulti kör egyértelmű meghatározásával.⁹¹

iii) Felhasználók által létrehozott tartalom

A felhasználók által generált tartalom ugrásszerű megnövekedésével szükségessé vált egy erre vonatkozó szerzői jogi kivétel megfontolása, ugyanis a legtöbb UGC engedélyköteles tevékenység során jön létre. Bár jelenleg rendkívül szűkös a rendelkezésre álló bírói gyakorlat ezen a téren (leginkább azért, mert a jogosultak egyelőre nem pereskednek ilyen esetekben, valószínűleg, mert nem keletkezik érzékelhető káruk, vagy a UGC-nek helyet szolgáltató online platformokkal kötött díjfizetési megállapodások miatt), semmi sem garantálja, hogy a közeljövőben nem változik a jogosultak hozzáállása.⁹²

Jelenleg az Infosoc-irányelvben több kivétel is fontos és alkalmazható az UGC vonatkozásában, ezek: a kritikai vagy ismertetési célú idézés; valamely mű más anyagokba történő véletlenszerű belefoglalása; valamint karikatúra, paródia vagy utánpótlás készítése.⁹³ Ezek azonban jelentős eltérésekkel kerültek átültetésre a tagállamokban.

A tanulmány alapvetően két lehetséges megközelítést vizsgál: egyrészt, hogy milyen, a jogalkotáson kívüli eszközök alkalmazhatóak, másrészt pedig a Bizottság számára nyitva álló szabályozási lehetőségeket veszi sorra.

⁹⁰ A vakok, látáskárosultak és olvasási képességükben korlátozott személyek nyomtatott művekhez való hozzáféréseinek elősegítéséről szóló Marrakesh-i Szerződést az Európai Unió 2014. április 30-án írta alá. A szerződés 18. cikke alapján húsz szerződő fél ratifikációjával fog hatályba lépni.

⁹¹ Depreeuw, Huben: i. m. (76), p. 439–443.

⁹² Depreeuw, Huben: i. m. (76), p. 510.

⁹³ I. m. (16), 5. cikk (3) *d*), *i*) és *k*) pont.

Ami az első kategóriát illeti, megoldás lehet az érdekelt jogosultak pozícióinak és az UGC-re vonatkozó információknak a begyűjtése, és annak alapján egy egyetértő álláspontokat rögzítő okirat (Memorandum of Understanding) kidolgozása. Ez gyorsabb és rugalmasabb lehetne a jogalkotásnál, valamint az érintett felek megegyezésén alapulna, ugyanakkor, mint ilyen, akkor lehetne elfogadható, ha minden érdekelt fél álláspontját tükrözné. Emellett azonban nem kötelező jellege miatt előfordulhatna a megállapodásban foglaltaktól eltérő gyakorlat továbbélése.⁹⁴ A másik két jogalkotáson kívüli lehetőség, nevezetesen, hogy a Bizottság közleményben ismertesse a felhasználók által létrehozott tartalommal kapcsolatos álláspontját és annak általa elfogadott fogalmát, illetve a felhasználók célzott tájékoztatása és oktatása szintén olyan intézkedések, amelyek nem bírnak kötőerővel a tagállamok irányába, és nem jelentenének megfelelő mértékű intézkedést.⁹⁵

A jogalkotás keretében megtehető intézkedések körében lehetőségként merült fel a korábbiakban is felvetett fair-use jellegű korlátozásrendszer bevezetése – ez azonban amellett, hogy az UGC-n jóval túlmenően, az egész szerzői jogi rezsimre hatással lenne, politikailag egyelőre kivitelezhetetlennek tűnik, az ilyen rendszer alapvetően rugalmas és általános megfogalmazású jellege miatt pedig csak még több tisztázandó kérdést vetne fel, és a peres ügyek számának növekedését eredményezhetné.⁹⁶ Egy kifejezetten a felhasználók által generált tartalomra vonatkozó kivétel irányelvbe történő bevezetése világossá és egyértelművé tenné a helyzetet, azonban a jelenlegi körülmények között ez nem igazán indokolt, ugyanis valószínűleg nehezen felelne meg a nemzetközi egyezményekben megállapított háromlépcsős tesztnek.⁹⁷ Egy másik megközelítés lenne az UGC kérdésének az elektronikus kereskedelmi irányelv⁹⁸ reformja során történő rendezése, különösen az értesítési-eltávolítási eljárások újragondolása, az ezekkel való agresszív visszaélések visszaszorítása keretében. Mivel azonban az elektronikus kereskedelmi irányelv a közvetítőkre vonatkozó felelősségi alakzatokat szabályozza és nem a szerzői jogi rendelkezéseket harmonizálja, egy ilyen intézkedés nem oldaná meg az eltérő nemzeti szabályozások divergenciáját és azok következményeit.⁹⁹

A tanulmány következtetései alapján tehát a legmegfelelőbb eszköz az Infosoc-irányelv módosítása lenne az UGC számára releváns kivételek teljes harmonizációja, a kivételek tag-

⁹⁴ Depreeuw, Huben: i. m. (76), p. 516–517.

⁹⁵ Depreeuw, Huben: i. m. (76), p. 541.

⁹⁶ Depreeuw, Huben: i. m. (76), p. 538.

⁹⁷ A kivételek alkalmazására vonatkozó háromlépcsős tesztről a nemzetközi szerzői jogban a Berni Egyezmény 9. cikk (2) bekezdése, illetve a TRIPS-megállapodás 13. cikke rendelkezik. Az Infosoc-irányelvben az 5. cikk (5) bekezdés tartalmazza, miszerint az irányelvben meghatározott kivételek és korlátozások kizárólag olyan különös esetekben alkalmazhatók, amelyek nem sérelmesek a mű vagy más, védelem alatt álló teljesítmény rendes felhasználására, és indokolatlanul nem károsítják a jogosult jogos érdekeit.

⁹⁸ Az Európai Parlament és Tanács 2000/31/EK irányelve a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem egyes jogi vonatkozásairól: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT?uri=CELEX%3A+2000L0031>.

⁹⁹ Depreeuw, Huben: i. m. (76), p. 539.

államok számára kötelezővé tétele és annak biztosítása által, hogy a kivételek kedvezményezettjei szigorúan csak a nem kereskedelmi céllal működő tartalmat generáló felhasználók lennének.¹⁰⁰

iv) A sajtószemle-kivétel

A „sajtószemle-kivételt” az Infosoc-irányelv az 5. cikk (3) c) pontjának első mondata szabályozza. A tanulmány három olyan esetkört vizsgált, amelynél szóba jöhetett a kivétel kiterjesztése, azonban azt egyik esetben sem találta indokoltnak és megvalósíthatónak az alábbiak alapján.

A munkavállalóinak sajtó- és cikkszempléket belső használatra elérhetővé tevő vállalatok ilyen irányú tevékenysége indokoltan engedélyhez kötött, a védett tartalmak hozzáférhetővé tétele ugyanis olyan hozzáadott értéket és eszközt jelent, aminek meg kell fizetni az árát. A sajtószempléket az előfizetőiknek szolgáltató vállalkozások, illetve azokat a nyilvánosság számára elérhetővé tevő híraggregátorok tevékenysége bár társadalmilag hasznos, egyben egyértelműen profitszerzési célú is (az előbbi esetben az előfizetési díj, míg az utóbbiban a reklámokból származó bevételek jelentik a jövedelemforrást), ami pedig indokolja az engedélykérés és a díjfizetés szükségességét. Ami a magánszemélyek (pl. bloggerek) ilyen tevékenységét illeti, őket kevésbé fenyegeti a jogosultak esetleges peres jogérvényesítése, valamint más kivételekre is hivatkozhatnak. Összességében azonban a sajtószemle-kivétel kibővítése nem felelne meg a háromlépcsős tesztnek, ugyanis nem esne bele a mű rendes felhasználásába.¹⁰¹

b) A kivételek és korlátozások változtatásának gazdasági elemzése

Egy másik, a kivételeket és korlátozásokat már specifikusan egy-egy felhasználási mód tekintetében és közgazdasági alapon értékelő tanulmány két részletben jelent meg. Az első része, az ún. CRA Methodology Report¹⁰² a szerzői jogi kivételek közpolitikai szempontú közgazdasági elemzését tartalmazza, alapvetően arra vonatkozóan nyújt módszertani útmutatót, hogy milyen módon lehet és kell az ilyen kivételek szükségességét megállapítani és értékelni. Ez a résztanulmány tehát nem tér ki sem a harmonizáció, sem pedig a common law fair use és a kontinentális kivételek és korlátozások rendszerének összehasonlítására.¹⁰³ A kivételek alkalmazására olyan esetekben van szükség, amikor a szerzői jog miatt piaci

¹⁰⁰ Depreeuw, Huben: i. m. (76), p. 541.

¹⁰¹ Depreeuw, Huben: i. m. (76), p. 581.

¹⁰² Gregor Langus, Damien Neven, Gareth Shier: Assessing the economic impacts of adapting certain limitations and exceptions to copyright and related rights in the EU: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/studies/131001-study_en.pdf (látogatás napja: 2016. 01. 05).

¹⁰³ Langus, Neven, Shier: i. m. (102), 3. bek. p. 1.

elégtelenség keletkezik a szerzői művek piacán.¹⁰⁴ Ezeket a hiányosságokat három kategóriába lehet sorolni: magas tranzakciós költségek, a szerzők szerzői jog által biztosított piaci fölénye, illetve a szerzői jog által is érintett piacok különböző externáliái.

A digitalizáció alakította környezetben indokolttá vált annak a vizsgálata, hogy a technológiai fejlődés következményeképp szükséges-e bővíteni vagy szűkíteni a korlátozások és kivételek körét. A tanulmány főbb megállapításai alapján közgazdasági szempontból sem a szűkítés, sem pedig a bővítés mellett nem hozható fel egyértelmű érv. Azokban az esetekben, amikor a magas tranzakciós költségek miatt nem köttetnek meg amúgy kölcsönösen előnyös üzletek, indokolttá válik kivételek alkalmazása. A technológiai fejlődésnek köszönhetően a szerzői művek felhasználásának új formái jelentek meg, amelyek alapján igény mutatkozott a szerzői jog alóli új kivételek bevezetésére. Azonban egy hasonló intézkedés előtt meg kell vizsgálni, hogy adott esetben nem jelenthetnének-e jobb megoldást az innovatív piaci mechanizmusok (ezek ugyanis a szabályozott kivételekkel szemben lehetőséget adnának a jogosultak és a felhasználók közötti transzfer megtárgyalására, így a hatékonyabb allokációra), illetve bizonyos esetekben az új felhasználási módok akár csökkenthetik is a tranzakciós költségeket.¹⁰⁵ A jogosultak piaci fölényét tekintve az elmélet szintjén nem lehet egyértelműen megállapítani, hogy a másolási költségek drasztikus csökkenése okán szűkíteni vagy bővíteni lenne szükséges a kivételek és korlátozások körét.¹⁰⁶ Az externáliák esetében fontos annak a vizsgálata, hogy azok az ötletből vagy annak kifejezéséből származnak-e – a szerzői jog ugyanis nem az egyes ötletekhez, hanem azok kifejezéseikhez kapcsolódóan nyújt piaci előnyt a szerzőknek vagy más jogosultaknak.¹⁰⁷ Az olyan területekre vonatkozó kivételek, ahol a magasabb képzettségben és műveltségben megmutatkozó pozitív externáliák kifejezetten a tartalomhoz, az információhoz kapcsolódnak (pl. az oktatásban), kontraproduktívak is lehetnek: amennyiben például egy tankönyv túl drága, semmi sem akadályoz meg egy másik tankönyvszerzőt, hogy ugyanazokat az információkat és meglátásokat más megfogalmazásban és új formában, alacsonyabb áron kiadhassa a felhasználók hatékonyságának növelésére. Ez viszont megszűnne egy erre vonatkozó kivétel bevezetésével.

Mindezek alapján a tanulmány szerzői egy táblázatban foglalták össze, hogy egy-egy specifikus kivétel vagy korlátozás bevezetése előtt milyen tényeket kell megfontolni, és hogy ezek milyen irányban befolyásolják a problémát.¹⁰⁸

A metodológiai jelentés után a tanulmány második, nagyobb lélegzetű része¹⁰⁹ már a kivételek és korlátozások egyes külön eseteinek az európai szintű szabályozását, illetve an-

¹⁰⁴ Langus, Neven, Shier: i. m. (102), 66. bek. p. 18.

¹⁰⁵ Langus, Neven, Shier: i. m. (102), 5.1. szakasz, p. 69.

¹⁰⁶ Langus, Neven, Shier: i. m. (102), 5.2. szakasz, p. 70.

¹⁰⁷ Langus, Neven, Shier: i. m. (102), 3.3.2. szakasz, p. 41–42.

¹⁰⁸ Langus, Neven, Shier: i. m. (102), 5. ábra: Decision Information Chart, p. 72.

¹⁰⁹ Julian Boulanger, Alexandre Carbonnel, Raphael de Coninck, Gregor Langus: Assessing the economic impacts of adapting certain limitations and exceptions to copyright and related rights in the EU – Analysis of specific policy options: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/studies/140623-limitations-economic-impacts-study_en.pdf (látogatás napja: 2016. 01. 05.).

nak bevezetésének szükségességét tárgyalja az első részben felvázolt módszertan alapján. A vizsgált problémakörök a következők: a kulturális örökséggel és oktatással foglalkozó intézmények digitális archiválási tevékenysége és a kollekciónkhoz távoli hozzáférés biztosítása, e-kölcsönzés a nyilvános könyvtárakból, tudományos kutatás céljából végzett szöveg- és adatbányászat, valamint a természetes személyek által végzett magáncélú másolás.

i) Digitális archiválás és távoli hozzáférés biztosítása kulturális és oktatási intézményeknél

Ahogy azt az előbbieken is láthattuk, a digitális archiválás tekintetében jelenleg is hatályban van egy opcionális kivétel,¹¹⁰ amit azonban a tagállamok eltérően és általában szűken értelmezve ültettek át saját jogukba, illetve „tömeges megőrzés” végzéséhez továbbra is szükség van az érintett jogosultak hozzájárulására. A tanulmány következtetése alapján hasznos lenne egy, a tömeges archiválást az árva és kereskedelmen kívül eső művek tekintetében lehetővé tevő kivétel európai szintű bevezetése. Ez csak az adott művek megőrzési célú másolására terjedne ki, és nem fedné le a nyilvánossághoz közvetítést és a terjesztést (egyébként erre a következtetésre jutott az Infosoc-irányelv érvényesülését vizsgáló tanulmány kivételekkel foglalkozó fejezete is). A kereskedelembe megtalálható művek kivonása a kivétel alól azért is lenne indokolt, mert az árva és kereskedelmen kívüli műveknél általában kevésbé értékesek (mivel még mindig kaphatóak kereskedelmi forgalomban), a jogosultak számára a méltányos díjazás sem feltétlenül jelentene teljes kompenzációt az értékesítéskiesésre, illetve a méltányos díjazás rendszere igen költséges lenne.¹¹¹ Ami a kulturális és oktatási intézmények által nyújtott, a gyűjteményeikhez való távoli hozzáférés biztosítását illeti, a tanulmány szerzői a jelenlegi állapotot szorgalmazzák fenntartani, vagyis az európai szintű kivétel hiányát.¹¹² Ezt a kivétel mellett szóló érvet gyengítő olyan tényezőkkel támasztják alá, mint a kollektív felhasználási szerződések gyakorlata, illetve a különböző felhasználásokra vonatkozó árdiszkrimináció alkalmazásának a lehetősége, amelyek mind hatékonyabbá tehetik a piacot. A zárt hálózati távoli hozzáférés (amire csak az egyes intézmények tagjai vagy előfizetők lehetnének jogosultak) esetében a terjedelem bizonytalanságát és az új művek létrehozásához fűződő érdekcsökkenést hozzák fel az esetleges kivétel előnyeivel (a kutatás és oktatás jelentősen profitálhatna az egyes intézmények gyűjteményéhez való hozzáféréssel) szemben.¹¹³ Az ún. „open internet”-hozzáférés azt jelenti, hogy semmilyen technológiai intézkedés nem védi a digitálisan elérhetővé tett tartalmat, így ahhoz az interneten keresztül bárki szabadon hozzáférhetne. Az ebből a megoldásból eredő hátrányok (az új művek alkotásának visszaesése és a kereskedelembe elérhető művek forgalomkiesése) va-

¹¹⁰ I. m. (16), 5. cikk (2)c).

¹¹¹ Langus, Neven, Shier: i. m. (102), p. 39.

¹¹² Az Infosoc-irányelv 5. cikk (3) n) pontja a távoli hozzáférés nyújtását minden egyes esetben a jogosult hozzájárulásához köti.

¹¹³ Langus, Neven, Shier: i. m. (102), p. 25–26.

lőszínűleg jelentősen meghaladná az általa nyújtott társadalmi jó optimumát.¹¹⁴ Mindezek alapján a szerzők a status quo fenntartását szorgalmazzák.¹¹⁵

ii) E-kölcsönzés

A digitális könyvek nyilvános könyvtárak általi kölcsönzésére jelenleg semmilyen európai szintű szabály nem vonatkozik, és a tanulmány következtetése alapján nem állapítható meg egyértelműen, hogy szükséges és hasznos lenne egy erre vonatkozó uniós kivétel bevezetése.¹¹⁶ Egy, a kollektív felhasználási szerződéskötést lehetővé tevő egyetértési megállapodás létrehozását arra az évrre támaszkodva vetették el a szerzők, hogy mind az egyes, különböző méretű és profilú könyvtáraknak, mind pedig a jogosultaknak eltérőek lehetnek az igényeik, így egy egységes feltételeket tartalmazó szerződés nem lenne elfogadható az összes érdekelt szereplő számára. Éppen ezért érdemesebbnek tűnik a jelenlegi, egyedi engedélyezési gyakorlat megtartása. A tanulmány emellett elveti a bérleti és haszonkölcsönzési irányelvben¹¹⁷ szabályozott, a fizikai könyvekre vonatkozó nyilvános haszonkölcsönzési jog e-könyvekre történő kiterjesztésének lehetőségét is. Ezt a médiumok különbözőségével magyarázza: az e-könyvek esetében nincsenek olyan hátráltató és kényelmetlen tényezők, mint pl. hogy várni kell, amíg a kikölcsönözni kívánt könyv visszakerül a korábbi kölcsönzőtől a könyvtárba, vagy a fizikai igénybevétel miatti elhasználódás. Ezen okokból az e-könyvek szabad kölcsönözhetősége a tényleges vásárlás helyettesítőjévé válhatna.¹¹⁸

iii) Tudományos kutatás céljából végzett szöveg- és adatbányászat

Jelenleg ezen a területen sincs hatályban uniós szintű szerzői jogi kivétel, és annak bevezetése ellen szól, hogy az utóbbi időben az egységesített felhasználási szerződéseknek köszönhetően csökkentek az ezzel kapcsolatos tranzakciós költségek. Emellett a kiadók is érdekeltté váltak abban, hogy egyszerűbbé tegyék a hozzáférést a tartalmakhoz, illetve, hogy ilyen irányú

¹¹⁴ Langus, Neven, Shier: i. m. (102), p. 28.

¹¹⁵ Langus, Neven, Shier: i. m. (102), p. 23–24. Az árva művekre vonatkozóan az irányelv lehetővé teszi azok online oktatási és kutatási célú elérhetővé tételét, míg a kereskedelmi forgalmon kívüli könyvek és folyóiratok esetében kollektív felhasználási szerződés (Memorandum of Understanding) alkalmazása lehetséges. Az eleve digitális formában készült művek hozzáférhetővé tételére felhasználási szerződés köthető a jogosultakkal közvetlenül, vagy közvetítők (pl. aggregátorok) útján – ennek már kiforrott és egyre szélesebb körű gyakorlata létezik. A problémát a fizikai hordozók okozzák, ezek megvásárlásakor ugyanis a felhasználási szerződések tipikusan nem tértek ki a távoli hozzáférés kérdésére, és több ágazatban és tagállamban nincs lehetőség kollektív szerződések megkötésére, így ezeket a műveket csak magas tranzakciós költségekkel járó megállapodások árán lehetne online elérhetővé tenni.

¹¹⁶ Langus, Neven, Shier: i. m. (102), p. 50.

¹¹⁷ Az Európai Parlament és Tanács 2006/115/EK irányelve (2006. december 12.) a bérleti jogról és a haszonkölcsönzési jogról, valamint a szellemi tulajdon területén a szerzői joggal szomszédos bizonyos jogokról: http://www.hipo.gov.hu/jogforras/2006_115_Iranyelv_HU.pdf.

¹¹⁸ Langus, Neven, Shier: i. m. (102), p. 58.

beruházásokat eszközöljenek. Így egy olyan kivétel, ami ezt a látszólag jól működő modellt teljes egészében felváltaná, nem lenne indokolt. A szöveg- és adatbányászatra vonatkozó működőképes kivételnek több korlátozás alá kellene esnie: csak kifejezetten kutatási célú, nem kereskedelmi indíttatású, csak a már jogszerűen felhasználásba vett tartalomban történő adatbányászati tevékenységet lehetne kivétel alá venni, ám ez is csak abban az esetben léphetne életbe, ha a jogosult amúgy nem hajlandó az adatbányászatra vonatkozóan felhasználást engedélyezni.¹¹⁹ Ezek alapján tehát csak egy igen szűk alkalmazási kör esne a kivétel alá, egyebekben a tanulmány a fennálló szerződési gyakorlat fenntartását támogatja.

iv) Természetes személy magáncélú másolása

A magáncélú másolásra vonatkozóan a legtöbb uniós tagállam szerzői jogában megtalálható kivétel: ezek bár több ponton is eltérhetnek egymástól (pl. a megengedett példányszám tekintetében), a jogosultak méltányos díjazásának követelménye mindenhol megtalálható.¹²⁰ Ezt a kompenzációt leginkább közteherszerű hozzájárulás formájában, üreshordozó-díjként fizetik meg a gyártók, illetve áthárított formában a vásárlók. Ezek a díjak azonban nagy valószínűséggel nem szolgálják eredeti céljukat, és nem kompenzálják méltányosan a jogosultakat¹²¹ (az üres hordozók ára vagy mérete alapján megállapított díj nem fedi a tényleges magáncélú másolás mértékét, ezek az eszközök ugyanis nem csupán másolásra alkalmazhatók, valamint sem az ár, sem pedig a méret nem korrelál bizonyítottan a tényleges másolás mértékével). Ezek a díjak ráadásul az adókhöz hasonlóan torzítják a piacot. Emellett a technológiai fejlődés következtében megjelent új digitális felhasználások, mint például a streaming, úgy tartoznak a kivétel alá, hogy közben a felhasználó nem rendelkezik a mű másolt példányával. Mindezek indokolttá teszik a kivétel új körülményekhez történő igazítását. Így a tanulmány az üreshordozó-díjak csökkentését, de még inkább azok megszüntetését tartja indokoltnak. Ezáltal ugyanis az üreshordozó-gyártók (mivel nem a teljes különbözetet engednék el a végső fogyasztók számára) nagyobb profitrésszel értékesíthetnék a termékeiket, amelyek még így is olcsóbbak lennének a vásárlók számára, és több eladásra kerülne sor. Ezzel egy időben valószínűleg a szerzői jogi tartalmak eladásai is növekednének, ami kompenzációt jelentene az alacsonyabb üreshordozó-díjak okozta bevételkiesés miatt.¹²² Ebben az esetben tehát a tanulmány szerint a piaci mechanizmusokra, illetve az egyedi felhasználási megállapodásokra kellene bízni a méltányos díjazás kérdését, ami az egységesen megállapított, közteherszerű díjakkal ellentétben hatékonyabb lenne, és kevésbé torzítaná a piacot.

¹¹⁹ Langus, Neven, Shier: i. m. (102), p. 75.

¹²⁰ A Padawan v. SGAE-döntés (C-467/08) alapján a jogosultaknak a kivétel által okozott kár alapján kell számítani a kompenzációként nyújtott méltányos díjazást.

¹²¹ Langus, Neven, Shier: i. m. (102), p. 92.

¹²² Langus, Neven, Shier: i. m. (102), p. 100–103.

Ez utóbbi, elsősorban közgazdasági szemléletű tanulmány összességében inkább a fennálló status quo megtartását és a jogalkotási intervenció elkerülését találta indokoltnak, míg az Infosoc-irányelvet értékelő munka nyitottabbnak bizonyult a kivételek kiterjesztése, illetve új kivételek bevezetése irányában.

Az áttekintés után a tanulmányokból összességében az alábbi végkövetkeztetések vonhatók le.

A lehívásra hozzáférhetővé tétel jogának származási vagy célzott országokra lokalizálása önmagában, a többszörözési jog ilyenforma rendezése nélkül nem képes enyhíteni a territorialitásból eredő olyan problémákat, mint a területenként korlátozott online hozzáférés és a bonyolult engedélyezés. Mindamellettt azt is figyelembe kell venni, hogy a piaci fragmentáltságnak nem egyedüli okozója a kizárólagos jogok territoriális jellege, hanem idesorolható a jogosultak szerződési szabadsága is, ami alapján egy-egy területre korlátozzák bizonyos tartalmak elérését, ami a felhasználás hasznosságának növelésére szolgál. A területiség tehát nem csupán hátráltató tényező, hanem fontos üzleti eszköz és egyben gazdasági alapjog is a jelentősen eltérő gazdasági fejlettségű uniós tagállamokat érintően. Így annak korlátozása vagy megszüntetése előtt felhasználási ágazonként végzett empirikus kutatás lenne szükséges az előnyök és hátrányok felmérése céljából. A lehívásra hozzáférhetővé tétel jogának lokalizálása esetében pedig meg kellene hagyni a jogosultaknak azt a lehetőségét, hogy szerződésben korlátozhatják felhasználási engedélyük területi hatályát.

Ami a kivételeket illeti, gazdasági szempontból és pusztán elméleti alapon nem állapítható meg kétséget kizáróan, hogy a jelenleg hatályos kivételek bővítése vagy szűkítése lenne szükséges, bár jogi szempontból erősen érdemes lenne a jelenlegi rendszer átgondolása. Míg a tanulmányok alapján az e-kölcsönzés és a tudományos kutatás céljából végzett szöveg- és adatbányászat területén megfelelően működik az engedélyezési gyakorlat, és nincs szükség ezekre vonatkozó uniós kivételek bevezetésére (vagy az utóbbinál csak egy rendkívül korlátozott mértékűre), addig a tömeges digitális archiválás tekintetében az árva és kereskedelmen kívüli művekre vonatkozó (a terjesztést és a nyilvánossághoz közvetítést magában nem foglaló) kivétel alkalmazását, a magáncélú másolásnál pedig az üreshordozó-díjak csökkentését vagy megszüntetését tartanak indokoltnak. Mindemellettt megfogalmazódott a kivételek és korlátozások rendszerének átstrukturálási igénye is: az Infosoc-irányelvben adott tételes felsorolás könnyen meghaladottá válhat, különösen a technológiai fejlődés ütemét figyelembe véve, ezért megfontolandó lenne egy rugalmasabb rendszer bevezetése (nem feltétlenül az angolszász „fair use” uniós szintű alkalmazása, hanem inkább a kivételek céljának és egyes általános feltételeinek alkalmazásával).

III. HARMONIZÁCIÓS ÉS JOGALKOTÁSI FEJLEMÉNYEK A KÖZELMŰLTBAN

A Bizottság megrendelésére készített részletes és kiterjedt tanulmányok bemutatása után lássuk tehát, hogy mindebből mi és hogyan került be az időközben egy választáson átesett

apparátus uniós politikai és jogalkotási gépezetébe, milyen irányt vett és prioritásokat állított a Bizottság a szerzői jogi reform keretében, különös tekintettel a territorialításra.

1. Az európai digitális egységes piaci stratégia

2015 májusában a Bizottság nyilvánosságra hozta digitális egységes piaci stratégiáját,¹²³ amely az elektronikus kereskedelem korlátainak lebontása mellett a digitális egységes piac megalkotása érdekében szükséges, szerzői jogra vonatkozó törekvéseket is megfogalmazott, összességében tizenhat pontban. Ebben a tanulmányban a stratégiának csak az erre vonatkozó elemeivel foglalkozunk.

A szerzői jog szempontjából fontos célkitűzés az indokolatlan területalapú tartalomkorlátozás (geo-blocking) megakadályozása, ami alapjául szolgál a digitális tartalomhoz való hozzáférés javításának.¹²⁴ Ennek keretében a stratégia elsősorban az audiovizuális szektort és tartalmakat érintő hordozhatóságot és elérhetőséget emeli ki. Ahogy azt a korábbiakban jelen tanulmány is megállapította, ez a fajta korlátozottság és töredezettség egyrészt a szerzői jog területiális jellegéből és az ebből adódó jogrendezési bonyodalmakból, másrészt pedig a jogosultak tudatos üzleti döntéseiből ered. A geo-blocking elhárítása mellett a stratégia a kivételek közül egyedül (a fentiekben tárgyaltak alapján talán kissé rapszodikusán) a tudományos és oktatási célú szöveg- és adatbányászat összehangolásának fontosságát emelte ki.

Mindemellett pedig a dokumentum a hatékony és kiegyensúlyozott jogérvényesítési és végrehajtási rendszer megalkotását tűzte ki prioritásként a kereskedelmi mértékű szerzői jogi jogsértésekkel szemben. Ezt a Bizottság elsősorban az online közvetítők szerepének tisztázásával (tekintettel arra, hogy elmosódik a megkülönböztetés a tisztán közvetítői és tartalomszolgáltatói tevékenységek között) és az információhoz való alapvető jog, valamint a szólás- és sajtószabadság érintetlenül hagyása mellett az elektronikus kereskedelmi irányelvben meghatározott felelősségmentesítő kivételek újragondolásával tervezi elérni.¹²⁵

2. A Reda-jelentés

A másik figyelemre érdemes dokumentumot 2015 januárjában nyújtotta be először a német koalíciós párti EP-képviselő, Julia Reda. A jelentés a szerzői és szomszédos jogok harmonizációjához és az Infosoc-irányelv implementációjához, valamint a technológia fejlődésének köszönhetően megváltozott kulturális normák igazításához kapcsolódik. Ez a dokumentum tehát specifikusan a szerzői joggal foglalkozik, és azt nem csupán a digitális egysé-

¹²³ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. Európai digitális egységes piaci stratégia. COM (2015) 192 final. Brüsszel, 2015.5.6.: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015DC0192&from=EN> (látogatás napja: 2016. 01. 20.).

¹²⁴ I. m. (123), 2.3 és 2.4. pont, p. 6–8.

¹²⁵ I. m. (123), 3.3.2. pont, p. 13.

ges piac megvalósításának kontextusában értékeli. A végleges, az eredeti szöveghez képest alapvetően módosult jelentést¹²⁶ 2015. július 9-én fogadta el az Európai Parlament. Ez a dokumentum önmagában kötőerővel nem rendelkezik, viszont kiindulási pontot jelenthet a Bizottság számára a szerzői jogi reformjavaslatok kidolgozásához.

A jelentés alapvetően három nagyobb problémacsoporttal foglalkozik: a kizárólagos jogokkal, a kivételekkel és korlátozásokkal, illetve (ahogy annak prioritása a digitális egységes piaci stratégiában is megfogalmazódott) a geo-blocking korlátozásával.

Ami az utóbbit, a geo-blockingot illeti, nem tartalmaz konkrét megoldási javaslatot, hanem inkább csak összefoglalja mindazt, amit a kérdéssel kapcsolatban tudni kell: felhívja a figyelmet arra, hogy a szerzői és szomszédos jogok magukban foglalják a területiális jelleget, és hogy ez önmagában nem áll ellentmondásban a tartalmak hordozhatóságának biztosításával, illetve hogy javítani szükséges a szerzői tartalmak és szolgáltatások határokon átnyúló hozzáférhetőségét.¹²⁷ A geo-blocking és a hordozhatóság problémáját azonban nem feltétlenül lehetséges egyetlen átfogó intézkedéssel megoldani, hanem több különböző, szabályozási és piacdiktálta beavatkozás lehet szükséges.¹²⁸ Ugyanakkor megállapítja azt is, hogy az audiovizuális iparágban alapvető gyakorlat a területiális engedélyezés: a szerződési szabadság alapján egyes forgalmazási területek kiválasztása segít a filmes és televíziós iparnak befektetések szerzésében, és ez egyben a kulturális sokszínűséget is támogatja¹²⁹ – mindezeket pedig figyelembe kell venni az európai szerzői jog modernizálása során. A jelentés tehát már a stratégiánál árnyaltabban foglalkozik a problémával: arra nemcsak mint a digitális belső piac egyik fő akadályára tekint, hanem egy szélesebb, a szerzői jog vizsgálatához és értékeléséhez szükséges társadalmi-kulturális közegben értelmezi azt. Mindazonáltal nem nyújt konkrét iránymutatást arra nézve, hogy miként lehetne növelni a hordozhatóságot a kulturális diverzitás és a teljes szerződési szabadság érintetlenül hagyása mellett.

A kizárólagos jogok témájában a jelentés a deklaratív kijelentések mellett arra hívja fel a Bizottságot, hogy vizsgálja meg, milyen hatásai lennének egy egységes európai szerzői jogi oldalon bevezetésének¹³⁰ – itt tehát ismét előbukkan a European Copyright Title ötlete, azonban ezt sem részletezi a továbbiakban a dokumentum. Emellett kitér a szerződési szabadság fontosságára is, és a közkinccsben lévő művek védelmére, vagyis hogy a már közkinccsé vált szerzői műveket ne lehessen a digitalizálás indokával „visszahívni” a szerzői jog alá.¹³¹

A kivételeket és korlátozásokat tárgyaló szakasz a jelentés legnagyobb része. Külön kivételek létrehozását szorgalmazza a karikatúrák/paródiák, a tudományos szöveg- és adatbá-

¹²⁶ Az Európai Parlament 2015. július 9-i állásfoglalása az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról szóló, 2001. május 22-i 2001/29/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv végrehajtásáról: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2015-0273+0+DOC+XML+V0//HU> (látogatás napja: 2016. 01. 21.).

¹²⁷ I. m. (126), 6–9.pont.

¹²⁸ I. m. (126), 10. pont.

¹²⁹ I. m. (126), 13.pont.

¹³⁰ I. m. (126), 28. pont.

¹³¹ I. m. (126), 30–31.pont.

nyászat, az oktatási és kutatóintézetek tevékenysége, az e-lending és a digitális archiválás kérdésében¹³² – bár a korábbiakban láttuk, hogy gazdasági és jogi szempontból nem feltétlenül szükséges és kívánatos (vagy éppen a háromlépcsős teszt miatt nem lehetséges) ilyen kivételek bevezetése. Emellett felhívja a figyelmet annak fontosságára, hogy a magán-célú másolási kivételt nem lehet technológiai szempontból korlátozni, illetve hogy át kell gondolni az üreshordozó-díjak rendszerét is.¹³³ Bár a jelentés konkrétan nem mondja ki, hogy a kivételek kötelezővé tétele lenne szükséges, arra hívja fel a figyelmet, hogy néhány kivétel esetében hasznos lenne a tagállami különbségek kiküszöbölése és szorosabb közös szabályok bevezetése, valamint érdemes lenne megvizsgálni a minimumszabályok alkalmazását ezen a területen.¹³⁴ Ebben a részben kap helyet röviden, szinte csak említésszerűen az internetszolgáltatókra és közvetítőkre vonatkozó felelősségi rendszer újragondolásának a szükségessége is.¹³⁵

Összességében, a legnagyobb port és vitát kavaró kérdések, a panorámaszabadságról és a linkelés szabadságáról szóló bekezdések végül konszenzus híján nem kerültek bele a végleges jelentésbe. Az utóbbi kérdés tisztázásának a kudarca azért is szerencsétlen, mert a linkelés kapcsán hozott bírósági döntések hibás indokolása és okfejtése nyomán kialakult gyakorlat felülírására és a linkelés nemzetközi jogba is illeszkedő szerzői jogi megítélésének tisztázására a legalkalmasabb módszer a jogalkotás lett volna. Bár azzal, hogy ez nem került be a jelentésbe, még semmi sincs veszve a problémával kapcsolatban, azonban kérdéses, hogy mennyire fogja prioritásának tartani a Bizottság a linkelés (és ehhez kapcsolódóan egyébként a lehívásra hozzáférhetővé tétel jogának) a rendezését. Így azonban egyelőre sajnos marad a szakmailag megalapozatlan bírósági megközelítés e témában.

A Bizottság tehát meghatározta szerzői joggal kapcsolatos célkitűzéseit a digitális egység piaci stratégiájában, a Parlament pedig a Reda-jelentésen keresztül szintén véleményt nyilvánított az ehhez kapcsolódó tennivalókról és prioritásokról. Mindezek után azonban a Bizottság ismét úgy érezte, hogy közleményben kell kifejeznie, hogyan képzei el a modern, európai szerzői jogi szabályozást.

3. A Bizottság 2015. december 9-i közleménye a korszerű, európaibb szerzői jogról

A 2015. december 9-én kiadott közleményben¹³⁶ a Bizottság hat pontba szedve fogalmazta meg, hogyan képzei a modern és még európaibb szerzői jogot. Ebben a dokumentumban

¹³² I. m. (126), 47–56. pont.

¹³³ I. m. (126), 57–59. pont.

¹³⁴ I. m. (126), 35–39. pont.

¹³⁵ I. m. (126), 45. pont.

¹³⁶ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. A korszerű, európaibb szerzői jogi keret felé. Brüsszel, 2015.12.9. COM (2015) 626 final: <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2015/HU/1-2015-626-HU-F1-1.PDF> (látogatás napja: 2016. 01. 21.).

a Bizottság a digitális stratégiájában megfogalmazott célkitűzések megvalósításának módját vázolja: rövid távon a célzott területek tekintetében konkrét javaslatok, hosszú távon pedig a szerzői jog víziójának formájában. A törekvések két pillére a minél teljesebb egységes piac és magasabb szintű harmonizáció (különös tekintettel a territorialitásra), valamint a szerzői jognak az új, technológiai körülményekhez történő igazítása.¹³⁷

Ezzel a közleménnyel vált teljesen nyilvánvalóvá, hogy a szerzői művekhez való minél szélesebb online hozzáférhetőség biztosítása lett az első számú prioritás a szerzői jogi reformban. A területet meghatározó tényezők kényes egyensúlyban tartása érdekében a Bizottság a hordozhatóság és hozzáférhetőség akadályainak fokozatos lebontását preferálja. Ennek ellenére első lépésként rögtön egy közvetlen hatályú rendelet megalkotását és elfogadását szorgalmazza. Ez, az uniós szerzői jogban eddig nem alkalmazott jogforrás annak a biztosítására irányulna, hogy az online tartalmakra egyik tagállamban előfizető állampolgár az adott tartalmakat az EU területén bárhol elérhesse, ahol éppen ideiglenesen tartózkodik.¹³⁸ Ez az elképzelés első pillantásra több kérdést is felvet, amit alább részletezünk. További lépésként a Bizottság 2016 tavaszán jogalkotási javaslatokat szándékozik benyújtani a műhold- és kábelirányelv rendelkezéseinek kiterjesztésével a televíziós és rádióprogramok online terjesztésére, a határon túli hozzáférést rendező felhasználási szerződésekre, illetve a már kereskedelmen kívüli (out-of-commerce) gyűjtemények egyszerűbb digitalizálására és hozzáférhetővé tételére vonatkozóan. Végül olyan eszközök is szóba kerültek, amik eddig nem, nevezetesen, hogy a felhasználási jogok rendezését segítő „engedélyezési pontok” és online keresési eszközök európai aggregátorának létrehozása lenne szükséges.

A kivételek tekintetében a korábban bemutatott tanulmányokban megállapítottakra reflektálva jogalkotási javaslatokat fog betervezni a Bizottság. Elsősorban a Marrakesh-i Szerződés implementálására, valamint a közérdekű kutatóintézetek szöveg- és adatbányászati tevékenységére vonatkozóan az olyan tartalmakat illetően, amihez teljes jogosultsággal hozzáférnek. Emellett az oktatási célú szemléltetésre vonatkozó kivétel¹³⁹ terjedelmének tisztázását tűzte ki – ami a fenti elemzés alapján amúgy kellően technológiasemleges és tág ahhoz, hogy azt a digitális környezetre és a távoktatásra is alkalmazni lehessen. Valószínűleg a Reda-jelentés kapcsán kapott nagy visszhangnak köszönhetően, leginkább politikai megfontolásból az Infosoc-irányelv 5. cikk (3) *h*) pontban található panorámaszabadság határainak tisztázása is bekerült a Bizottság programjába, a már sokszor emlegetett digitális archiválásra és zárt hálózatu távoli hozzáférésre vonatkozó kivételek támogatása mellett. Általános célként a harmonizáció növelése és a fontosabb kivételek kötelezővé tétele került megfogalmazásra. Végül pedig – a tanulmányok megállapításával egyvedülként összhangban – a magáncélú má-

¹³⁷ I. m. (136), p. 3.

¹³⁸ I. m. (136), p. 5.

¹³⁹ I. m. (16), 5. cikk (3) *a*) pont: A tagállamok a 2. és 3. cikkben szabályozott jogok vonatkozásában az alábbi esetekben kivételeket, illetve korlátozásokat állapíthatnak meg: kizárólag oktatási szemléltetés vagy tudományos kutatás céljából végzett felhasználás, amennyiben lehetséges, a forrás feltüntetésével – beleértve a szerző nevét is –, és az elérni kívánt nem kereskedelmi cél által indokolt terjedelemben.

soláshoz kapcsolódó üreshordozó-díjak rendszerének újragondolását szorgalmazza a közlemény.¹⁴⁰ A Reda-jelentéshez képest tehát kikerült a karikatúra-paródia kivétel pontosítása, és ide végül bekerült a panorámaszabadság kérdése, ami – lévén, hogy már hatályban lévő nemzeti jogszabályokat is érintene – eléggé megosztja a tagállamokat.

A szerzői jog jól működő piacának kialakításához a Bizottság három fő területet tart fontosnak: a nyilvánossághoz közvetítés és a lehívásra hozzáférhetővé tétel jogának pontos definiálását (ehhez kapcsolódóan megemlíti az alternatív vitarendezési formák vizsgálatát, ami az eddigiekhez képest újdonság), az online platformok szerepének újraértékelését a közvetítő szolgáltatókra vonatkozó elektronikus kereskedelmi irányelvi kivételek tükrében, illetve annak értékelését, hogy uniós szintű intézkedésekre van-e szükség az előadóművészek és szerzők díjazásának átláthatóbbá és kiegyensúlyozottabbá tételére.¹⁴¹ Üdvözlendő, hogy míg a Reda-jelentésből kimaradt, a Bizottság nem feledkezett meg a lehívásra hozzáférhetővé tétel kizárólagos joga körüli kérdések tisztázásáról.

Végül az egyik legsürgetőbb reformot igénylő területet tárgyalja a dokumentum a rövid távú célok között: a jogérvényesítési rendszert a szellemi tulajdon-jogok, így a szerzői jog terén is. Ezzel a kereskedelmi célú és volumenű kalózkodás visszaszorítása lenne a cél, elsősorban az ún. „follow-the-money” megközelítés alapján, aminek keretében a közvetítő szolgáltatókkal kötött megállapodások segítségével próbálnák megakadályozni, hogy a nagymértékű szellemi tulajdon-sértést elkövető weboldalak és szolgáltatók bevételekhez jussanak. Természetesen amíg a kivételek terén nem tisztázottak a viszonyok, és nem lehet egyértelműen megállapítani, hogy mi számít „kereskedelmi mértékűnek”, addig nagy a veszélye annak, hogy a szürke zónában található UGC-alapú, de alapvetően transzformatív felhasználások is ennek a stratégiának az áldozatául eshetnek.¹⁴² Emellett az uniós jogforrásokban foglalt jogérvényesítési rendelkezések felülvizsgálatára is szükség van, különösen, ami a jogsértők azonosítását, az ideiglenes intézkedések határokon átvitelő alkalmazását és a kártérítés/üggyévi költség megállapítását illeti.¹⁴³

Ezek voltak tehát a rövidtávú célok. Azonban a Bizottság hosszú távon a „szerzői jog víziója” mentén képzei el a további uniós szerzői jogi jogalkotást: eszerint minden szerzőre és előadóművészre, a kreatív ipar összes szektorára, valamint valamennyi felhasználóra ugyanazok a szerzői jogi szabályok vonatkoznak az EU területén belül bárhol.¹⁴⁴ Ennek megvalósítása természetesen jelentősen túlmutat a szerzői jogi szabályok egységességén, és legalábbis egységes szerződési, tulajdonra és végrehajtásra vonatkozó szabályokat feltételez, ami pedig egy, az Unió jelenlegi működési formáján túlmutató, egységes és uniform jogrendszer megvalósítását is vizionálja. Hozzáteszi a Bizottság, hogy egy egységes európai szerzői jogi kódex

¹⁴⁰ I. m. (136), 136. p. 7.

¹⁴¹ I. m. (136), p. 10.

¹⁴² <https://www.eff.org/deeplinks/2014/07/europe-serious-about-reforming-copyright>.

¹⁴³ I. m. (136), p. 11.

¹⁴⁴ I. m. (136), p. 12.

és a jogalkalmazást biztosító különbíróóság létrehozása a mostani szabályok fundamentális megváltoztatásával járna. Ennek azonban nem szabad eltántoritania az EU-t attól, hogy a hosszú távú vízió megvalósításán munkálkodjon továbbra is az egységes piac megerősítésének jegyében.¹⁴⁵ Ezzel tehát ismét visszakanyarodott a Bizottság a 2009 óta folyamatosan fel-felbukkanó témához, az egységes európai szerzői jogi oltalom ötletéhez.

4. Rendeletjavaslat az online tartalmak tagállamok közötti hordozhatóságáról

A Bizottság nem felkészületlenül adta ki közleményét: ahhoz egy erre vonatkozó hatástanulmány¹⁴⁶ mellett egy rendeletjavaslattal is készült az online tartalomszolgáltatók határon átnyúló hordozhatóságának a belső piacon történő biztosításáról.¹⁴⁷ Ezzel a Bizottság azt szeretné elérni, hogy az online tartalmakra előfizető fogyasztók az Unión belül bárhol hozzáférhessenek ezekhez a tartalmakhoz, ha éppen lakóhelyüktől eltérő tagállamban tartózkodnak ideiglenesen. A javaslat normaszövege rövid, azonban jelentős, huszonkilenc bekezdésből álló preambulum tartalmazza a magyarázatot az egyes rendelkezésekhez. A rendelet céljának és alkalmazási körének már említett meghatározása után az „előfizető” (aki szintén csak fogyasztó lehet), a „fogyasztó”, a „lakóhely tagállama”, az „ideiglenes tartózkodás”, az „online tartalomszolgáltatás” és a „hordozhatóság” definíciója következik. Ezek közül a legkiforratlanabb az „ideiglenes tartózkodás” meghatározása, miszerint az az előfizetőnek a lakóhelyétől eltérő tagállamban történő tartózkodása.¹⁴⁸ Ez a megfogalmazás egyáltalán nem tér ki arra, hogy pontosan mit jelent, hogy a tartózkodás ideiglenes, milyen időtartam felel meg ennek a kritériumnak. Enélkül valójában nincs értelme a kifejezés használatának, és zavarossá teszi a teljes fogalomrendszert. Érdeemes megemlíteni, hogy a rendelet az online tartalomszolgáltatás körében a fizetés ellenében igénybe vett szolgáltatás mellett azokra az ingyenesen igénybe vehetőkre is vonatkozik, amelyeknél a szolgáltató azonosítja a felhasználó lakóhelye szerinti tagállamot.¹⁴⁹ Emellett egy fikcióval a felhasználás helyét az előfizető lakóhelye szerinti tagállamba telepíti, így ennek az országnak a joga az irányadó a szolgáltató és az előfizető, illetve a szolgáltatást igénybe vevő fogyasztó jogviszonyára. Ez kihat a szerzői jogi tartalom jogszerű felhasználására irányadó jogra is, ugyanis a tervezet szerinti audiovizuális szolgáltatások szerzői jogi védelem alatt álló tartalmat kínálnak. Így a megol-

¹⁴⁵ I. m. (136).

¹⁴⁶ Impact assessment. Accompanying the document Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council to ensure the cross-border portability of online content services in the internal market. Brüsszel, 2015.12.9. SWD (2015) 270 final: http://ec.europa.eu/smart-regulation/impact/ia_carried_out/docs/ia_2015/swd_2015_0270_en.pdf.

¹⁴⁷ Javaslat – Az Európai Parlament és Tanács rendelete az online tartalomszolgáltatások határokon átnyúló hordozhatóságának a belső piacon történő biztosításáról, Brüsszel, 2015.12.9. COM (2015) 627 final: <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2015/HU/1-2015-627-HU-F1-1.PDF> (látogatás napja: 2016. 02. 10.).

¹⁴⁸ I. m. (147), 2. cikk (d) pont „ideiglenes tartózkodás” az előfizető lakóhelye szerinti tagállamon kívüli tartózkodása.

¹⁴⁹ I. m. (147), 2. cikk (e) pont.

dás elsősorban a jogosultak és a felhasználási engedélyek hatálya alatt működő szolgáltatók jogviszonyára nézve irányadó, a szolgáltatók és a közvetlen felhasználók/előfizetők között ugyanis szerződés áll fenn, így annak a rendelkezései irányadóak. Sőt a Róma I. rendelet alapján¹⁵⁰ e jogviszonyra minden további szabályozás nélkül – már ma is csak a fogyasztó lakóhelye szerinti jogot lehet alkalmazni. Első ránézésre tehát ennek a „country of origin”-szerű megoldásnak nem sok köze van a hordozhatósághoz. Érdemes lenne ezért tisztázni a rendelkezés célját és hatékonyságát. A hordozhatóságot kikényszerítő fő rendelkezés alapján a területileg korlátozott hozzáférést biztosító és a portabilitásra vonatkozó szabályokkal ellentétes szerződési kikötések semmiek.¹⁵¹ A Bizottság azonban ezt a rendelkezést a jelenleg is érvényben lévő szerződésekre is alkalmazni rendeli, visszamenő hatállyal.¹⁵² Bár ez a megoldást azt szolgálná, hogy az előfizetők minél hamarabb élvezhessék a rendelet előnyeit a korábban kötött hosszú távú szerződések esetén is, a visszamenő hatály aggodalmas, a jobbiztonságba és a szerződési szabadságba ütköző lépés lenne, amit nem indokol az a cél, hogy az előfizetők mielőbb hozzáférjenek a tartalmaikhoz, ez ugyanis nem egy kifejezetten azonnali hatályt kívánó közérdekű célkitűzés.

A Bizottság javaslata azonban csak az első (ám jelentős) lépés a rendelet megszületése felé, ám a téma kiemelt jelentőségére tekintettel a közeljövőben várható a végleges joganyag megszületése.

IV. ÖSSZEFOGLALÁS

Az európai szerzői jogot kezdetben a Berni Unió Egyezményben foglalt nemzeti bánásmód és az ennek alapját képező territorialitás uralta. Azonban amint a szerzői jogi harmonizáció is a belső piac kialakításának körébe került, a tagállami szabályok különbözőségére egyre inkább problémaként, az áruk és szolgáltatások szabad mozgásának korlátjaként kezdtek gondolni. Ezt a helyzetet „súlyosbította” a digitalizációs hullám és az információs társadalom: a határok nélküli, a szerzői művekhez való globalizálódó és egyszerűsödő hozzáférhetőség és új többszörözési technológiák megjelenésével egy ehhez igazodónak gondolt, szintén határok nélküli, egységes európai joganyag ötlete is napvilágot látott. A territorialitásból is adódó, az online tartalmakhoz országonként korlátozott hozzáférés a végső felhasználók/fogyasztók elégedetlenségét eredményezte, a szintén az új technológiáknak köszönhető tömeges méretű kalózkodás pedig a jogosultaknak okozott jelentős károkat.

A teljesen egységes szerzői jogi oltalom és az európai szerzői jogi kódex ötlete után azonban a lendületből kicsit visszább vett a Bizottság. A jogterület egészének territorialitása

¹⁵⁰ Az Európai Parlament és a Tanács 593/2008/EK rendelete (2008. június 17.) a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról (Róma I.) 6. cikk (1) bekezdés: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:177:0006:0016:HU:PDF>.

¹⁵¹ I. m. (147), 5. cikk (1) bekezdés.

¹⁵² I. m. (147), 7. cikk: Alkalmazás meglévő szerződésekre és már megszerzett jogokra.

helyett annak egy kisebb részletével, az online felhasználások szempontjából legfontosabb lehívásra hozzáférhetővé tétel jogának területiségével kezdett foglalkozni, és azt ennek a kizárólagos jognak a keretében értékelte. Emellett világossá vált az is, hogy nem a territorialitás az online művek és alkotások piaca fragmentáltságának és az engedélyezés bonyolultságának az egyedüli oka: a piaci szereplők gyakran (egyes szektorokban, például az audiovizuális művek esetében pedig főszabályszerűen) szándékosan korlátozzák a művekhez való hozzáférést földrajzi területenként. A kulturálisan, nyelviileg és nem utolsósorban gazdasági helyzetében még mindig jelentős eltéréseket mutató országokból álló Európai Unióban ugyanis ilyen módon tudják (pl. ármegkülönböztetés alkalmazása során) maximalizálni a hatékonyságukat.

Ezzel a hangsúly is átkerült a szerzői jog inherens területi jellegéről a szerződési gyakorlatra. Míg a Licences for Europe kezdeményezés a piaci szereplők bevonásával és megállapodások koordinálásával, addig az online hordozhatóságról szóló rendeletjavaslat már jogalkotáson keresztül igyekszik a felhasználási engedélyekre vonatkozó szerződési szabadságra hatni. A rendeletjavaslat ugyanis az első benyomással ellentétben nem a kizárólagos jogok territorialitását célozza, hanem a tartalomszolgáltatók és a fogyasztók viszonyára kiható felhasználási szerződések területi hatályát terjeszti ki. Teszi ezt egy olyan fikcióval, amely szerint a végfelhasználó az adott tartalomhoz az ideiglenes tartózkodása szerinti tagállamban is olyan feltételekkel tud hozzájutni, mintha csak otthon lenne. Éppen ezért megkérdőjelezhető, hogy mennyiben alkalmazható rendelet e területen, ugyanis, bár a belső piac egységesítésének égisze alatt és alapvetően egy szűk körben, de korlátozza a szerződési szabadságot.

Emellett azonban a hosszú távú vízió keretében gyakorlatilag magának a szerzői jognak az egységesítését tűzte ki célul a Bizottság. Azt azonban nem szögezte le pontosan, hogy milyen módon és formában képzelel el mindezt. Így tehát a jövőre nézve várható, hogy az Unió az egységes szerzői jogi oltalom felé irányuló intézkedésekkel igyekszik majd munkálkodni a hosszú távú szerzői jogi vízió megvalósításán.